

LIMBURGSE

VOGELS

2

JAARGANG 7 / 1996

ZOMERNUMMER

Een uitgave van de
Vogelstudiegroep van
het Natuurhistorisch
Genootschap in Limburg

LIMBURGSE VOGELS

Opgericht in maart 1989, is een uitgave van de Vogelstudiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. Limburgse Vogels verschijnt twee maal per jaar en publiceert artikelen, mededelingen en andere informatie op veldornithologisch gebied in Limburg.

Eindredactie

Frans Schepers

Redactie

Max Berlijn
David Beyen
Jan Boeren
Gijs Kurstjens
Rob van der Laak
Boena van Noorden

Fotoredactie

Max Berlijn, Wilhelminastraat 9, 6285 AS Epen (043-4552511)

Redactie-secretaris

Rob van der Laak, Bethlehemstraat 34, 6418 GK Heerlen
(045-5423454)

Figuren en diagrammen

Henk Offringa

Layout & zetwerk

bvdm, Bureau van de Manakker, Grafische produkties bv, Maastricht

Drukwerk

Swalmer Handelsdrukkerij b.v.

Abonnementenadministratie

Mignon van den Wittenboer, Vogelstudiegroep Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Postbus 882, 6200 AW Maastricht

Abonnementen

f 22,50 per jaar, overmaken op postgiro 1036366 t.n.v. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, o.v.v. 'Limburgse Vogels'. Leden van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg betalen f 17,50 per jaar. Bedrijven, instellingen, verenigingen e.d. betalen minimaal f 35,- per jaar. Voor België is de prijs BFR 450,- (leden NHG BFR 350,-; bedrijven, instellingen e.d. BFR 650,-), over te maken op gironummer 000-1507143-54 o.v.v. 'Limburgse Vogels'.

Adreswijzigingen, opzeggingen, klachten en dergelijke schriftelijk doorgeven aan de abonnementenadministratie, Natuurhistorisch Museum te Maastricht (adres zie boven). Opzeggingen dienen voor 1 januari van het nieuwe kalenderjaar te geschieden.

Foto omslag

Duinpieper (foto: R. Schols)

Broedvogelonderzoek in Nederweert in 1994 en 1995

Raymond Pahlplatz

Vanaf 1994, het oprichtingsjaar van de Vogelwerkgroep Nederweert, wordt het buitengebied van de gemeente Nederweert onderzocht op kolonie, zeldzame en schaarse broedvogels. Daarmee is een eerste aanzet naar (langdurige) monitoring gemaakt. In dit artikel wordt stilgestaan bij de resultaten van het broedvogelonderzoek tot nu toe. De aangetroffen soorten van de landelijke Rode Lijst (Osieck & Hustings, 1994) zullen nader worden besproken.

Gebiedsbeschrijving

Het onderzoeksgebied bestaat uit 18 telgebieden met een gezamenlijke omvang van ca. 9.100 ha. In dit gebied liggen de dorpen Nederweert, Ospel, Leveroy, Eind en Ospeldijk (figuur 1). Grote landschappelijke en ecologische scheidingen zijn de A2 (westelijke grens) en de kanalen (Zuid-Willemsvaart, Noordervaart, Wessem-Nederweert). Door de kanalen is het onderzoeksgebied ruwweg op te delen in vier eenheden met elk een eigen landschapelijk karakter.

In het noordwestelijke deel ligt het Weerterbos (500 ha) en de Laarderheide. Tegen het Weerterbos aan ligt een klein moerasgebied 'De Kievit'. De Laarderheide is een agrarisch gebied met ruige bermen en slootkanten en enkele lijnvormige landschapselementen. Het noordoostelijke deel bestaat geheel uit agrarisch landschap. Rond Ospel ligt een concentratie van grote agrarische bedrijven met veel akkerland. Ten noorden van Ospel liggen nog aanzienlijke oppervlakten grasland. Het kleine zuidwestelijke deel kenmerkt zich eveneens door de aanwezigheid van grote agrarische bedrijven en veel akkerland. Het zuidoostelijke deel is afwisselend en kleinschalig. Hier bevinden zich graslanden, akkers, enkele kleinere bosgebieden en de natuurgebieden De Zoom (hoogveenrestant) en De Banen. De Grootte Peel behoort niet tot het onderzoeksgebied.

Onderzoeksmethodiek

Het broedvogelonderzoek werd uitgevoerd volgens de methode van het Kolonie, Zeldzame en Schaarse

In 1994 bevonden zich twee territoria van het Porsleinhoen in de Banen (foto: H. Koks)

soorten project van SOVON (Van Dijk, 1993). Per gebied werden zes tot acht bezoeken gebracht. In 1994 werd eind maart één avondbezoek gebracht, in 1995 is het avondbezoek vervangen door een ochtendbezoek. De bezoeken werden uitgevoerd van maart tot eind juni/begin juli. De ochtendbezoeken begonnen rond zonsopkomst. De tijdsduur per bezoek verschilt sterk van gebied tot gebied, maar is minimaal 4 uur. In 1994 was de karteringsintensiteit 5 tot 5,5 min/ha. Van 1995 is dit getal niet bekend; aangenomen kan worden dat de intensiteit ongeveer gelijk is.

Bij het indelen van de telgebieden is rekening gehouden met "natuurlijke" grenzen, zoals wegen en kanalen. In totaal zijn er het eerste jaar 16 telgebieden onderscheiden. Aangezien twee van deze gebieden in de loop van 1994 te groot bleken zijn deze in 1995 in tweeën gesplitst. De gebieden zijn lopend of per fiets onderzocht.

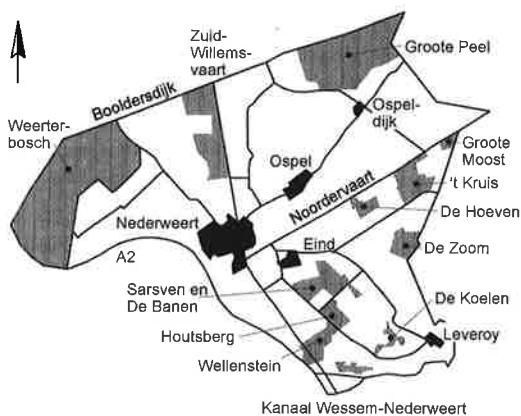
Resultaten

In 1994 werden er 1.268 territoria vastgesteld in het onderzoeksgebied, verdeeld over 52 soorten. In 1995 werden er 1.218 territoria vastgesteld, verdeeld over 50 soorten. Het totaal aantal broedvogelsoorten over beide jaren is 57. In tabel 1 is een overzicht gegeven van de aantallen die zijn vastgesteld tijdens de provinciale kartering (1991/1992) en de beide jaren dat het gebied is onderzocht.

Hieronder worden de resultaten van de vastgestelde soorten van de landelijke Rode Lijst besproken.

Dodaars Met twaalf territoria, twee meer dan in 1994, lijkt de soort iets vooruit te gaan. De stand is echter sterk afhankelijk van het waterpeil in de Zoom, de Banen en poel aan de Leveroyse Dijk. Zo werden er in 1988 maar liefst negen territoria vastgesteld in de Zoom (Vossen, 1991). Het dramatisch lage waterpeil in 1991 tot en met 1993 had als gevolg dat er geen Dodaarzen broedden in dit peilrestant (mond. med. H. Vossen). In 1994 en 1995 werden er respectievelijk vijf en drie territoria vastgesteld. Door de natte winters waren er in het voorjaar vennetjes waar de Dodaarzen konden broeden.

Bij De Banen werden in 1991 negen territoria vastgesteld. In 1994 en 1995 werden er resp. vier en acht territoria vastgesteld. De stand lijkt hier weer te zijn hersteld nadat het gebied in de winter van 1993 werd uitgebaggerd ten behoeve van een natuurherstelproject.

Figuur 1: Ligging onderzoeksgebied en toponiemen.

Geoorde Fuut De Banen is van oudsher geen bekende broedlokatie voor deze soort. In 1994 en 1995 werden er drie territoria vastgesteld. In 1994 werd paarvorming en balts waargenomen, maar of daadwerkelijk werd gebroed kon niet worden bewezen. In 1995 werd in ieder geval één paar met jongen waargenomen (mond. med. T. Kessels).

In de Zoom werden in 1988 en 1989 respectievelijk vier en acht territoria vastgesteld. Het ging hier om geslaagde broedsels, waarbij enkele paren zelfs twee broedsels grootbrachten (Vossen, 1991). Vanaf 1990 werden hier geen Geoorde Futen meer waargenomen in de broedtijd (archief VWG Nederweert).

Roerdomp Alleen in 1995 werd een roepende Roerdomp gehoord in het Sarsven. Hoewel er sprake was van een territoria werd de vogel na 17 april niet meer gehoord of waargenomen. Het is niet waarschijnlijk dat de vogel hier gebroed heeft. Roerdampen waren enkele decennia geleden nog in alle kleine moerasjes in Nederweert regelmatig als broedvogel aanwezig (archief VWG Nederweert). Een van de mogelijke oorzaken van de achteruitgang ligt in het verdwijnen van de oppervlakte oud riet in deze gebieden.

Zomertaling De Zomertaling is een jaarlijkse broedvogel in De Banen en, indien er water staat, in de Zoom. In 1995 konden drie territoria worden vastgesteld en één mogelijk territoria werd vastgesteld in de Kievitsloop. De soort lijkt iets in de lift; in 1991 konden er twee territoria worden vastgesteld (Van der Coelen & Van Seggelen, 1993), evenals in 1994.

Soort	provinciale kartering	1994	1995
Dodaars	13	10	12
Fuut	11	11	18
Geoorde Fuut	0	3	3
Roerdomp	1	0	1
Blauwe Reiger	26	32	35
Knobbelzwaan	0	2	1
Grauwe Gans	4	4	3
Nijlgans	0	1	3
Wintertaling	8	10	7
Zomertaling	2	2	3
Slobeend	4	8	4
Krakeend	1	0	1
Tafeleend	1	8	1
Kuifeend	2	7	3
Wespendief	3	2	0
Bruine Kiekendief	2	3	1
Havik	7	7	8
Sperwer	8-9	9	12
Buizerd	14-15	21	27
Torenvalk	16	25	23
Boomvalk	4	4	4
Patrijs	112	220	135
Kwartel	15	15	10
Waterral	12	7	16
Porseleinhoen	0	2	0
Scholekster	25	40	42
Houtsnip	0	1	1
Grutto	145	69	76
Wulp	72	35	41
Tureluur	0	1	0
Zwarte Stern	0	2	0
Kerkuil	-	4	5
Steenuil	-	47	29
Bosuil	-	10	15
Ransuil	6	9	9
Ijsvogel	0	0	2
Draaihals	2	0	1
Groene Specht	2	14	17
Zwarte Specht	7	8	10
Kleine Bonte Specht	7	8	10
Boomleeuwerik	6	4	7
Veldleeuwerik	202	123	153
Gele Kwikstaart	95	104	112
Grote Gele Kwikstaart	0	1	0
Nachtegaal	40	28	17
Kramsvogel	2	0	1
Blauwborst	48	26	41
Paapje	0	1	1
Roodborsttapuit	50	53	68
Sprinkhaanzanger	5	3	5
Rietzanger	2	1	0
Fluiter	74	33	24
Vuurgoudhaan	7	1	1
Wielewaal	45	49	50
Kruisbek	1	5	0
Goudvink	32	7	6
Geelgors	134	168	144

Tabel 1: Overzicht van het aantal territoria per soort in de gemeente Nederweert. In de eerste kolom staat het aantal territoria vermeld dat in 1991 en 1992 is vastgesteld door de provinciale broedvogelkartering (Van der Coelen & Van Seggelen, 1993; Van Noorden, 1994). - niet in betreffende jaar onderzocht.

Porseleinhoen Porseleinhoenen duiken vooral op in gebieden waar de waterstand op dat moment gunstig is. Na de baggerwerkzaamheden in De Banen konden er in 1994 twee territoria worden vastgesteld. In 1995 leek er weer een territorium te kunnen worden vastgesteld, nu in De Zoom. Van enkele weken tot twee dagen voor het ingaan van de datumgrens werd de vogel regelmatig gehoord. Na mei werden er helaas geen waarnemingen meer gedaan.

Grutto Met 69 territoria in 1994 en 76 in 1995 is Nederweert hét bolwerk van deze weidevogel in Limburg. Hoewel de soort licht in aantal lijkt toe te nemen, zal onderzoek in de komende jaren meer inzicht geven in de aantalsontwikkeling van de Grutto. In de afgelopen decennia is de soort dramatisch afgenomen, in 1992 werden er nog 145 territoria vastgesteld binnen Nederweert (Van Noorden, 1994).

De populatie in Limburg wordt geschat op 150-200 paar (Van Noorden & Schols, 1994). Nederweert herbergt 30 á 45% van de Limburgse populatie en vervult dus een zeer belangrijke functie. In 1995 is een aanzet gemaakt met het actief beschermen van weidevogels door het plaatsen van nestbeschermers en dit heeft positieve effecten gehad op het broedsucces. Het merendeel van de agrariërs stond welwillend tegenover het project en verleenden, op enkele uitzonderingen na (omgeving De Wetering), hun medewerking.

Moeilijkheid bij het beschermen van legsels van de Grutto is dat de nesten zeer goed verborgen zijn. Van de 76 vastgestelde territoria werden slechts enkele nesten gevonden. Door de ervaring die in 1995 is opgedaan kunnen de nesten in 1996 sneller worden opgespoord.

Tureluur In 1994 kon een territorium worden vastgesteld bij De Banen. De Tureluur is een zeldzame broedvogel die niet jaarlijks wordt vastgesteld.

Zwarte Stern De Zwarte Stern is in de afgelopen jaren hoofdzakelijk als doortrekker waargenomen. In 1994 konden op basis van waarnemingen binnen de datumgrenzen twee territoria worden vastgesteld. In 1995 werd de soort niet na de datumgrens waargenomen.

Dat de Zwarte Stern een potentiële broedvogel is, blijkt uit de territoria van 1994. De afwezigheid van geschikte nestlokaties lijkt het grootste obstakel

voor vestiging. Wellicht dat in de toekomst vlotjes kunnen worden geplaatst zodat de vestigingsvoorwaarden in dit gebied verbeteren.

Patrijs Het karteren van Patrijzen is een crime. Vooral in koude en/of natte voorjaren, zoals in 1994 en 1995, is de roepactiviteit laag. In 1994 kon het aantal territoria worden vastgesteld op 220! In 1995 werd slechts 135 territoria vastgesteld. Dit grote verschil is niet direct verklaarbaar. De jacht op deze soort is in Nederweert binnen diverse wildbeheers-eenheden gestopt en het biotoop is niet drastisch veranderd. Ook methodisch zijn er geen grote verschillen, alhoewel het wegvallen van het avondbezoek van enige invloed zou kunnen zijn. De mogelijk belangrijkste factor op dit grote verschil zou het weer kunnen zijn. De eerste bezoeken in 1995 waren tijdens koud en regenachtig weer, waardoor niet alleen de Patrijzen, maar ook de waarnemers worden beïnvloed. In hoeverre dit invloed heeft op de resultaten is moeilijk in te schatten. Een gebiedsdekkende inventarisatie in 1996 zal meer inzicht moeten geven in de aantalsontwikkeling van de Patrijs.

Groene Specht In 1994 en 1995 konden verspreid over het hele gebied resp. 14 en 17 territoria worden vastgesteld, met kleine concentraties in het Weerterbos en rond landgoed 't Kruijs. Dit aantal staat in schril contrast met de aantallen van 1991/92. Er werden toen slechts twee territoria

vastgesteld (Van der Coelen & Van Seggelen, 1993; Van Noorden, 1994). De soort lijkt zich, rekening houdend met verschillen in onderzoeksmethodiek, te herstellen na de diepe inzinking in de jaren tachtig.

Draaihals In 1995 werd één territorium van een Draaihals vastgesteld. Deze soort is in Limburg een zeer zeldzame broedvogel. De twee territoria die in 1993 werden vastgesteld door de provinciale broedvogelkartering, werden gevonden in Nederweert nabij het Vlakwater en ten noordwesten van de Zoom (Van der Coelen & Van Seggelen, 1993; Van Noorden, 1994).

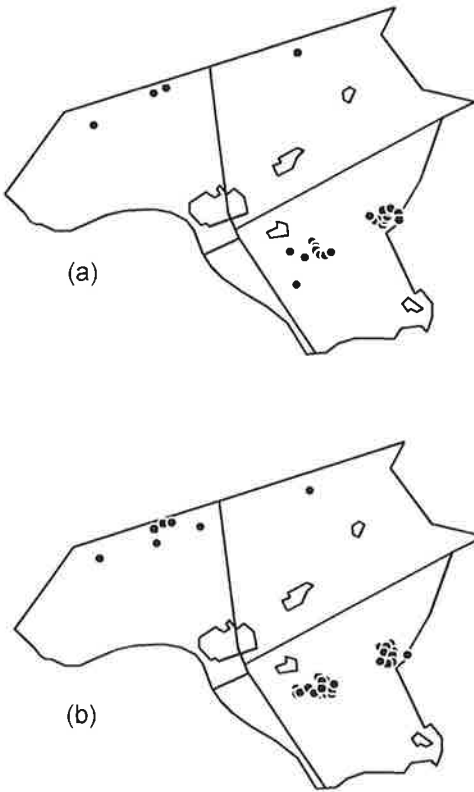
IJsvogel Het jaar 1995 lijkt met één broedpoging en één geslaagd broedgeval een van de betere jaren te worden voor de IJsvogel. In 1994 waren er aanwijzingen voor een territorium. Helaas voldeden de waarnemingen niet aan de criteria.

Kerkuil De Kerkuil wordt onderzocht door de kerkuilenwerkgroep Nederweert. Deze gegevens worden apart verzameld door het controleren van nestkasten. In totaal werden er in 1994 vier territoria vastgesteld en in 1995 vijf territoria.

Steenuil In 1994 werd deze soort systematisch onderzocht met behulp van cassette-recorders. Het werken met geluidsna bootsing bleek resultaat te hebben, maar liefst 47 territoria konden worden

De Geoorde Fuut broedde in 1989 voor het laatst in de Zoom (foto: A. Zwaga)

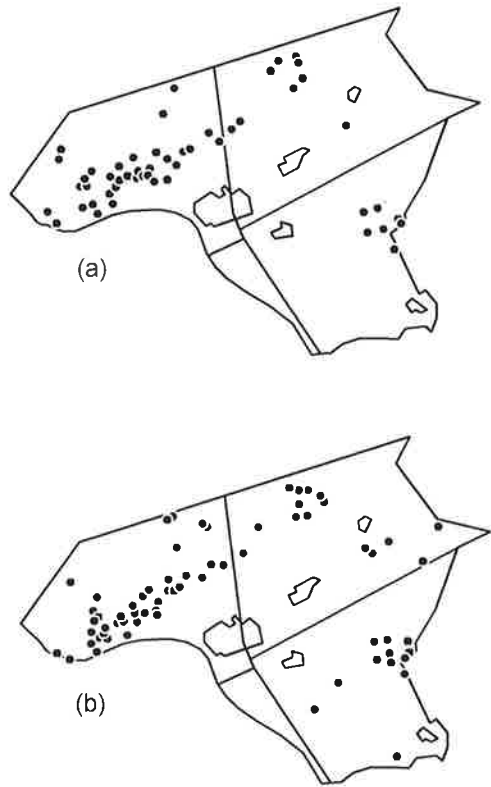
Figuur 2: Verspreiding Blauwborst 1994 (A) en 1995 (B).

gelokaliseerd. Aangezien enkele delen van Nederweert minder intensief werden onderzocht geldt dit aantal als een absoluut minimum voor de gehele gemeente.

In 1995 werd de soort zonder gebruik van geluidsnabootsing geïnventariseerd en werden 29 territoria vastgesteld. Door het verschil in onderzoek is niet na te gaan of de soort voor- of achteruit gaat. Gezien de weinig veranderde omstandigheden in het agrarisch gebied kan worden aangenomen dat in 1995 hetzelfde niveau werd bereikt als in 1994.

Blauwborst In 1995 konden 41 territoria worden vastgesteld, tegen 26 in 1994. Vooral bij De Banen en het Sarsven zijn de verschillen groot (figuur 2A en 2B). In 1994 werden hier slechts negen territoria vastgesteld, in 1995 maar liefst 23. Hiermee is de stand terug op het niveau van 1991 (Van der Coelen & Van Seggelen, 1993). Er werden toen 26 territoria vastgesteld rond De Banen en het Sarsven.

De Kievitsloop lijkt recent te worden gekoloniseerd (1992: 1; 1994: 2; 1995: 5) en ook worden er

Figuur 3: Verspreiding Roodborsttapuit 1994 (A) en 1995 (B).

jaarlijks territoria bij de poelen in het Weerterbos vastgesteld. De aantallen in de Zoom zijn de laatste twee jaar weer op het peil van 1988 (Vossen, 1991) en zijn stabiel, met 12 territoria in 1994 en 11 in 1995.

Opmerkelijk is dat territoria worden vastgesteld in, op het eerste gezicht, ongeschikte biotopen. Zo werd er in 1994 een kerstdennenopslag als zang- en foerageerlocatie gebruikt en in 1995 kon in de omgeving van een poel midden in het Weerterbos een fanatiek zingende Blauwborst worden gehoord.

Roodborsttapuit De Roodborsttapuit is het paradedpaardje van Nederweert. Al enige jaren wordt de soort gekarteerd in de Laarderheide. De afgelopen jaren lijkt dit gebied de kraamkamer te zijn van waaruit de soort zich verder heeft verspreid (figuur 3A en 3B). Met name de omgeving van de Groote Heide (geheel agrarisch gebied), de Kievitsloop en de Wetering hebben hiervan geprofiteerd. In 1994 werden in Nederweert 53 territoria vastgesteld, op drie na alle in agrarisch gebied. In 1995 is het aantal

verder toegenomen en werden maar liefst 68 territoria vastgesteld, waarvan 63 in agrarisch gebied. Ook wordt een toename geconstateerd in het agrarisch gebied ten zuiden van Ospeldijk (1994: 1 ; 1995: 5) en ten zuiden van Nederweert-Eind (1994: 0; 1995: 2). Het is niet duidelijk of deze Roodborsttapuiten uit de Groote Peel of vanuit het agrarisch gebied komen. De groei lijkt er niet uit en hopelijk gaat de kolonisatie van voormalige broedgebieden in de komende jaren door.

Paapje Ieder jaar een territorium van een Paapje in Nederweert is een luxe. In Limburg is deze soort een zeer zeldzame broedvogel, tot 1993 werden er slechts drie vastgesteld door de provinciale karteerders (Van Noorden, 1995). Beide jaren werd de soort gelokaliseerd in de vochtige graslandjes rond de Kievitsloop.

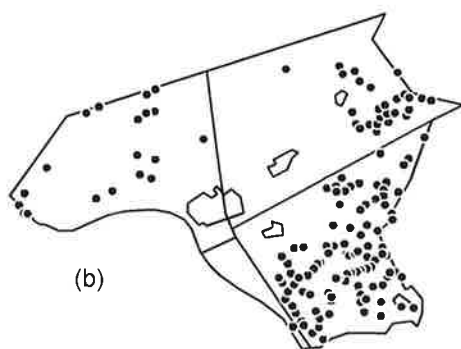
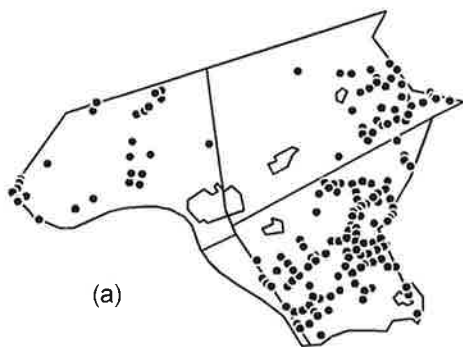
Rietzanger De Rietzanger leek stand te houden in het Sarsven, een voormalig bolwerk. In 1994 kon er nog één territorium worden vastgesteld. Het jaar daarop werd de drukke, schetterende zang niet meer gehoord. Hiermee is in Limburg een van de laatste plaatsen waar de soort stand hield verdwenen.

Geelgors Het aantal territoria van de Geelgors is niet erg constant. Tijdens de provinciale kartering werden er 134 territoria vastgesteld, tijdens het onderzoek in 1994 en 1995 werden er respectievelijk 168 en 144 territoria gevonden. Binnen de telgebieden zijn de verschillen groot. Zo waren er in 1995 telgebieden waar zeven tot tien territoria minder waren in vergelijking met 1994. Er waren echter ook telgebieden waar zeven territoria meer werden vastgesteld.

In het verspreidingspatroon komt de voorkeur voor kleinschalige landschappen duidelijk naar voren (figuur 4A en 4B). In het gebied tussen Leveroy en Eind worden de hoogste dichtheden gevonden (tot 10 territoria/ 100 ha). Het open landschap rond de Groote Peel en de Wetering herbergen slechts enkele territoria.

Conclusie

Met het voorkomen van 19 Rode Lijst soorten kan worden gesteld dat de gemeente Nederweert een interessant en belangrijk vogelgebied is. Met name voor Rode Lijstsoorten van moeras neemt Nederweert provinciaal gezien een belangrijke plaats in.

Figuur 4: Verspreiding Geelgors 1994 (A) en 1995 (B).

Gebieden als De Zoom, Sarsven/De Banen en De Kievit zijn van grote avifaunistische waarde. Het agrarisch gebied heeft plaatselijk eveneens hoge waarden. De Laarderheide (Roodborsttapuit), De Wetering/omgeving Frenkenbaan (Grutto) en het agrarisch gebied tussen Eind en Leveroy (Patrijs, Geelgors) zijn hierbij van belangrijke betekenis. Er bestaan in Nederweert goede overlegsituaties tussen de gemeente, de agrarische wereld en de Vogelwerkgroep. De eerste samenwerkingsverbanden (bermbeheer, weidevogelbescherming) zijn positief gestart en kunnen interessante ontwikkelingen opleveren. De toekomst zal uitwijzen hoe interessant deze ontwikkelingen zijn. De Vogelwerkgroep Nederweert zal het gebied in de komende jaren blijven monitoren.

Dank

Het broedvogelonderzoek zou zonder de grote inspanning van de karteerders van de Vogelwerkgroep Nederweert niet mogelijk zijn geweest. Mijn

Het Paapje broedde in 1994 en 1995 langs de Kievitsloop ten noorden van Nederweert (foto: K. Lemmens).

dank gaat uit naar iedereen die in de afgelopen jaren in Nederweert heeft meegewerkt aan dit onderzoek.

Raymond Pahlplatz, Beatrixstraat 6, 6031 BC Nederweert

Literatuur

- Coelen J. van der en C. van Seggelen 1993. De Broedvogels van het Zuidelijk Peelgebied. Avifaunakartering Limburg. Deelgebied II, 1991. Provincie Limburg, Hoofdgroep ROV, bureau landelijk gebied, Maastricht.
- Dijk A.J. van, 1993. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Noorden B. van, 1994. De broedvogels van Midden-Limburg. Avifaunakartering Limburg. Deelgebied III, 1992. Provincie Limburg, Hoofdgroep ROV, bureau landelijk gebied, Maastricht.
- Noorden B. van 1995. Broedvogels in de Kop van Limburg. Avifaunakartering Limburg. Deelgebied IV, 1993. Provincie Limburg, Hoofdgroep ROV, bureau inrichting landelijk gebied, Maastricht.
- Noorden B. van en R. Schols, 1994. De Grutto in Limburg. Natuurhistorisch Maandblad 83: 218-228.
- Osieck E.R. & Hustings F. 1994. De Rode Lijst van bedreigde soorten en de blauwe lijst van belangrijke soorten in Nederland. (Techn. Rapport Vogelbescherming Nederland 12). Vogelbescherming Nederland, Zeist.
- Pahlplatz R. 1994. Broedvogels van Nederweert. Uitgave Vogelwerkgroep Nederweert.
- Pahlplatz R. 1995. Zeldzame en schaarse broedvogels in Nederweert 1995. Uitgave Vogelwerkgroep Nederweert.
- Vossen H. 1991. Drie jaar broedvogelonderzoek in peelrestant "De Zoom". Limburgse Vogels 2: 73-80.

Acht jaar monitoringonderzoek aan Bokjes in de Deurnese Peel

Boena van Noorden & Jan Timmermans

Het Bokje *Lymnocyptes minimus* is zoals zijn wetenschappelijke naam reeds aangeeft een soort met een verborgen leefwijze waardoor systematisch onderzoek niet gemakkelijk is. Medio jaren tachtig werden er regelmatig Bokjes in de Deurnese Peel aangetroffen. Dit vormde de aanleiding om meer aandacht aan deze soort te schenken. Vanaf de winter 1988/89 werd een gedeelte van de Deurnese Peel wekelijks afgespeurd naar deze kleine snip. De resultaten van dit zoekwerk worden hier besproken.

Onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied maakt deel uit van het ca. 1.200 ha metende hoogveengebied de Deurnese

Peel (gemeente Deurne). De Deurnese Peel vormt samen met ruim 1.000 ha metende Mariapeel een min of meer aaneengesloten natuurgebied (de Verheven Peel) op de grens van Noord-Brabant en Limburg. Het gehele gebied is momenteel in eigendom van Staatsbosbeheer.

Tot eind zeventiger jaren werd er veen in de Deurnese Peel gewonnen, dit gold ook voor de lokatie van het ca. 11 ha grote proefvlak waarin het onderzoek plaats vond. Na vervening bleef er plaatselijk een pakket restveen achter dat tot enkele meters dik is. Het proefvlak heeft overal een veenbodem van zwartveen en is doorsneden door wijken die plaatselijk tot in de zandondergrond zijn gegraven. Na het vertrek van de verversers zijn er in de wijken dam-

men gelegd om de ontwatering van het gebied ongedaan te maken. Hierdoor steeg de waterstand aanzienlijk. De aanvankelijk kale veenvlaktes raken begroeid met struikheide, pijpestro, berk en adelaarsvaren. Op de natste plekken vestigde zich dopheide, veenpluis en eenarig wollegras. Regelmatig wordt door middel van kap de berkenopslag verwijderd. De andere bodembedekkers winnen geleidelijk aan terrein. Op den duur zal het terrein hierdoor ongeschikt worden voor pleisterende Bokjes. Pas als er weer een levend hoogveen ontstaat zou een permanente pleisterplaats gevormd kunnen worden.

De favoriete plekken voor het Bokje zijn de plasdras situaties met een spaarzame begroeiing van struikheide en veenpluis. De bodem heeft hierbij een maximale bedekkingsgraad van 30% tot 40%. De hoogte van de vegetatie gaat zelden de 10 cm te boven. Meestal bevindt zich op een "site" een wat hogere pol struikheide (tot ca. 20 cm hoogte). Hierbij of onder rust dan vaak een Bokje. In het terrein bevindt zich enig reliëf, waardoor ook bij wisselende waterstanden nog geschikte plekken aanwezig zijn.

Methode

In de periode augustus tot en met mei werd gedurende acht jaar (1988 tot en met 1996) wekelijks een bezoek gebracht aan het proefvlak. Gedurende de onderzoeksperiode werden in totaal 270 bezoeken afgelegd. De voor Bokjes geschikte terreindelen werden hierbij nauwkeurig nagelopen. Voor de aanvang van het onderzoek (1986-1988) werd het zoekbeeld voor geschikt biotoop ontwikkeld en was de ligging van de favoriete plekken voor pleisterende Bokjes bekend. Het bleek dat keutels vaak de plaats van pleisterende Bokjes verraden. De witte uitwerpselen steken goed af tegen de donkerbruine tot zwarte veenbodem. Dit in tegenstelling tot vogels die pas na het opvliegen ontdekt werden. Een van de vogels vertrouwde zo op zijn schutkleur dat hij met de hand kon worden gevangen.

Gegevens over het waterpeil zijn afkomstig van een 2 meter lange (en diepe) peilbuis (B80A) op ca. 300 meter afstand van het proefvlak. Deze peilbuis maakt deel uit van het TNO grondwatermeetnet en is gedurende de onderzoeksperiode maandelijks afgelezen. Per seizoen (september tot en met mei) is de droogtetoestand bepaald door de maandelijks

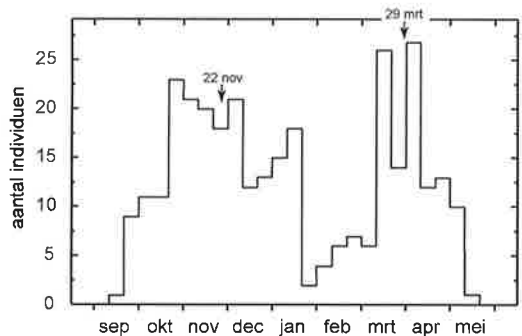
peilbuisgegevens te sommeren. In een nat seizoen is het droogtecijfer laag omdat de afgelezen peilwaarden laag zijn. De peilwaarde wordt immers afgelezen vanaf de bovenkant van de peilbuis.

Resultaten en discussie

Aantalsverloop

In totaal werden tussen september 1988 en mei 1996 321 Bokjes geteld. In figuur 1 is per decade het gesommeerde aantal individuen weergegeven. Een tweetoppig aantalsverloop is zeer goed te herkennen: een najaarjaarspiek in de derde decade van oktober en een voorjaarspiek in de eerste decade van april. De ligging van deze pieken correspondeert in hoge mate met die door Ganzevles *et al.* (1985) in Eijsden werden aangetroffen (n=201). Ook buiten Limburg vindt in de tweede helft van oktober en in april het hoogtepunt van respectievelijk de najaars- en voorjaarsrek plaats (Van Dijk & Van Os, 1982). De vroegste waarneming viel op 21 september 1995 en de laatste waarneming in het seizoen werd op 15 mei 1993 gedaan.

Een opvallend verschil met de tot dusver in de literatuur verschenen jaarpatronen is de slechts zeer geleidelijke afname van de aantallen na eind oktober. Tot in de tweede decade van januari blijven de aantallen behoorlijk hoog. Dit wijst op langdurig pleisteren van de Bokjes in de Peel. Glutz von Blotzheim (1977) maakt melding van - door middel van ringonderzoek bewezen - langdurig verblijf in Duitsland op één plaats. Van echt overwinteren in de Deurnese Peel is echter hooguit bij enkele indi-

Figuur 1. Sommatiediagram van de in de Deurnese Peel waargenomen Bokjes per decade in de periode augustus 1988 tot en met mei 1996 (n = 321). Tevens zijn de mediane "doortrekdata" weergegeven.

viduen sprake, omdat na de tweede decade van januari het aantal waarnemingen drastisch terug loopt (figuur 1).

De langere verblijftijd in de Peel heeft waarschijnlijk te maken met gunstige condities. Het habitat in het studiegebied lijkt sterk op dat van het broedgebied. Zo noemt Glutz von Blotzheim (1977) hoogveengebieden als broedplaats. Dezelfde auteur maakt melding van twee broedgevallen in 1925 en 1928 in het Boertanger Moor, een zeer groot hoogveengebied dat zich destijds in de (noord) Nederlands-Duitse grensstreek uitstrekte. Het zou kunnen zijn dat een combinatie van een geschikt voedselaanbod en "vertrouwd" terrein de Bokjes verleidt om langer te blijven.

Zowel voor het najaar als het voorjaar zijn mediane "doortrek"-data berekend. De grens tussen voor- en najaar is bij de derde decade van januari gelegd. De mediane datum voor het najaar komt op 22 november te liggen, ongeveer een maand later dan de doortrekpiek. In het voorjaar ligt de mediane datum op 29 maart. Een datum die waarschijnlijk veel meer het karakter van een echte mediane doortrekdatum heeft dan die in het najaar.

Groepsgrootte

Het gebruik van de term groepsgrootte is in feite onjuist. Bokjes zijn buiten het broedseizoen onverbetere individualisten. Er werden maar weinig vogels waargenomen die minder dan een meter van elkaar zaten. Het opvliegen van een vogel was slechts hoogst zelden de aanleiding voor een tweede individu in de buurt om ook het luchtruim te kiezen. De in tabel 1 weergegeven informatie heeft betrekking op het aantal waargenomen vogels per positief bezoek. Tijdens de meeste bezoeken werd slechts één exemplaar waargenomen. In een kwart van de gevallen werden er twee vogels geteld en in de resterende 31% ging het om drie tot acht exemplaren. De drie waarnemingen van acht exemplaren werden op 7 november 1993, 3 december 1994 en op 29 oktober 1995 gedaan. In Drenthe is het aandeel "meerlingen" veel lager en komt op slechts 5% (van Dijk & van Os, 1982). Een deel van dit verschil kan worden verklaard door de systematische wijze van onderzoek in de Deurnese Peel, terwijl in het Drentse materiaal waarschijnlijk een groot aantal toevalstrekkers verwerkt zitten. Verder is het moeilijk om het begrip "groep" eenduidig te definiëren.

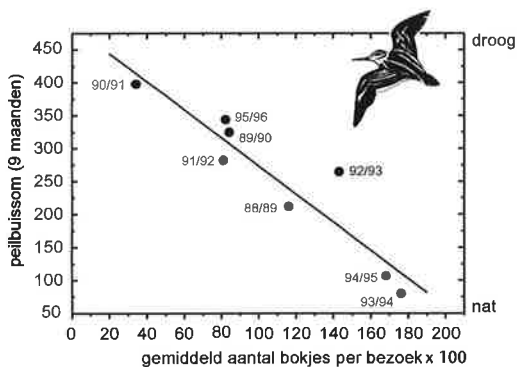
Invloed weersomstandigheden

Zoals reeds in de beschrijving van het onderzoeksgebied naar voren is gekomen, speelt de terreingesteldheid een belangrijke rol in het voorkomen van Bokjes. Met name het waterpeil is van groot belang. In figuur 2 zijn het waterpeil in een waarnemingsseizoen en het gemiddeld aantal Bokjes per bezoek per seizoen met elkaar in verband gebracht. Er blijkt een sterke negatieve correlatie te bestaan tussen de droogtegraad en het aantal aangetroffen Bokjes (correlatiecoëfficiënt = - 0,93, $P < 0,01$). Dus hoe droger het terrein des te minder Bokjes er worden waargenomen. De geleidelijkheid van de afname wordt waarschijnlijk veroorzaakt door het reliëf in het terrein. In een volkomen vlakke situatie zou een abrupte daling van het aantal Bokjes verwacht kunnen worden als de waterstand onder de kritische waarde zakt. In de situatie in de Peel zakken aantallen geleidelijk mee omdat het areaal geschikt biotoop ook geleidelijk afneemt.

Bij de bespreking van het aantalsverloop werd de abrupte daling van het aantal Bokjes in de derde decade van januari signaleerd. Een op het eerste gezicht voor de hand liggende verklaring voor dit fenomeen zou de invallende winter kunnen zijn. De meeste Nederlandse winters beginnen in feite pas eind december - begin januari iets voor te stellen. Deze hypothese wordt echter door de feiten snel onderuit gehaald. De winters waren gedurende de onderzoeksperiode over het algemeen vrij zacht tot extreem zacht. Zo was de winter van 1988/89 de zachtste zo lang men temperatuurregistraties doet (sedert 1707). Alleen de laatste winter (1995/96) was een behoorlijk strenge. Verder zijn er waarnemingen gedaan van Bokjes na één week strenge vorst! Indien de strengheid van de winters wordt

Groepsgrootte	Frequentie	Percentage
1	60	43%
2	37	26%
3	19	14%
4	11	8%
5	2	1%
6	4	3%
7	4	3%
8	3	2%

Tabel 1. Overzicht van de verdeling van het aantal Bokjes per positief bezoek ($n = 140$) in de Deurnese Peel (augustus 1988 tot en met mei 1996).

Figuur 2. Het verband tussen het gemiddeld aantal Bokjes in de Deurnese Peel per bezoek (inclusief nul-waarnemingen) per seizoen en de droogtetoestand van het terrein (peilbuissom per seizoen). De gegevens hebben betrekking op de seizoenen 1988/89 tot en met 1995/96.

vergeleken met het aantal Bokjes in de wintermaanden, dan blijkt hierin nauwelijks een verband te ontdekken te zijn (tabel 2). Alleen de twee koudste winters laten beduidend minder Bokjes zien. Meteen dient hierbij echter te worden opgemerkt dat dit ook de twee droogste winters waren.

Winter	Aantal Bokjes	Ynsengetal
1988/89	17	2
1989/90	9	3
1992/93	15	7
1994/95	17	7
1991/92	18	9
1993/94	18	14
1990/91	1	22
1995/96	3	33

Tabel 2. Verband tussen het gesommeerde aantal Bokjes waargenomen in januari tot en met maart per winter en de strengheid van de winter uitgedrukt in het Ynsengetal voor De Bilt (maat voor strengheid van winters). De tabel is gerangschikt in volgorde van oplopende strengheid van de winters.

Boena van Noorden, Maassingel 144, 5751 VS Deurne
Jan Timmermans, Bergweg 43, 5721 JB Asten

De optie dat Bokjes zijn “geprogrammeerd” om in de derde decade van januari te vertrekken om een koude periode te ontwijken ligt niet voor de hand omdat onze winters vaak al eind december beginnen. Een dergelijke strategie zou dus niet erg effectief zijn. Deze verklaring zou wel kunnen gelden als de vogels omstreeks half december uit de Peel zouden vertrekken.

Er is ook geen sprake van een droogtepiek in januari. De gemeten januariwaterstanden binnen een winter wijken niet veel af van de waterstanden in december of februari.

Er moet dus een andere factor in het spel zijn die voor de Bokjes aanleiding is om de Deurnese Peel eind januari spoorlags te verlaten. Mogelijk vormt het uitputten of onbereikbaar worden van een voedselbron in januari een prikkel om te vertrekken. Nader onderzoek is gewenst om dit mysterie te kunnen ontrafelen. Naast dierlijk voedsel eten Bokjes ook plantaardig voedsel, voornamelijk zaden (Glutz von Blotzheim, 1977). Dit zou kunnen betekenen dat Bokjes langere koudeperiodes beter doorstaan dan bijvoorbeeld Watersnippen.

Dankwoord

Frans Swinkels wist in een recordtijd de peilgegevens boven water te toveren en aan ons te verstrekken. Hiervoor willen wij hem bedanken. Fons Aelberts keerde zijn bibliotheek om, om ons van literatuur te voorzien. Ook aan hem zijn wij dank verschuldigd.

Gijs Kurstjens was zo vriendelijk om dit artikel kritisch tegen het licht te houden. Henk Offringa vervaardigde de fraaie figuren.

Literatuur

- Dijk A.J. van & B.L.J. van Os. 1982. Vogels van Drenthe. Stichting Werkgroep Avifauna Drenthe, Assen.
- Ganzevles W., F. Hustings, F. Schepers, J. Ummels & W. Vergoossen. 1985. Vogels in Limburg. Publicatie Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. Reeks XXXV, aflevering 5-15. Maastricht.
- Glutz von Blotzheim U.N. 1977. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 7, Charadriiformes (2. Teil). Wiesbaden.

Provinciale broedvogelkartering van de Oostelijke Mijnstreek in 1996: een overzicht

Frank Ellenbroek & Boena van Noorden

Met de inventarisatie van de Oostelijke Mijnstreek in 1996 nadert de eindstreep voor de provinciedekkende kartering van broedvogels in Limburg. Alleen het uiterste zuidoosten van de provincie, met de uitgestrekte Boswachterij Vaals en delen van het Geul- en Gulpdal met hun hellingbossen moeten nog een jaar wachten voordat hun ornithologische bijzonderheden door provinciale karteerders in kaart worden gebracht.

De resultaten zijn op dit moment nog volop in bewerking, waardoor het niet mogelijk is om verspreidingskaarten te presenteren zoals die bijvoorbeeld opgenomen waren in de rapportage over het Westelijk Heuvelland, het vorige studiegebied (Van Noorden & Lemmens, 1995). Toch hebben we besloten om de eerste resultaten nu al te presenteren vanwege de hoge actualiteitswaarde van het materiaal.

In dit artikel worden aan de hand van verschillende deelgebieden de meest opvallende resultaten gepresenteerd en maken we voor twee gebieden een vergelijking met oudere inventarisatiegegevens. De Kunderberg ten zuiden van Voerendaal is in 1981 integraal geïnventariseerd. Ook in vele andere jaren zijn hier broedvogelgegevens verzameld (Hustings, 1982 en archief F. Hustings). Voor de Brunssummerheide is een lange tijdreeks voorhanden over de periode 1975-94 (Hustings, 1994).

Onderzoeksgebied

Het werkgebied van 1996 beslaat het noordoostelijke deel van Zuid-Limburg (figuur 1). In het westen loopt de grens vanaf Doenrade via Oirsbeek, Schinnen en Hulsberg tot op enkele kilometers van het Geuldal bij Valkenburg. Daarna buigt de grens naar het zuidoosten af. Ter hoogte van Schin op Geul en Wijlre ligt een klein deel van de Geul binnen het werkgebied, met op de zuidhelling de Sousberg en omgeving. De zuidgrens loopt verder via Ubachsberg en de stadsrand van Heerlen tot bij de landsgrens ter hoogte van het verkeersknooppunt Bocholtz. De

oostgrens van het werkgebied is de grens met Duitsland.

Het onderzoeksgebied wordt in de eerste plaats gekenmerkt door de prominente aanwezigheid van stedelijk gebied. Deze stedelijke zone loopt in een gordel van noordwest naar zuidoost met achtereenvolgens de centra van Hoensbroek, Brunssum, Heerlen en Kerkrade. De oppervlakte van deze agglomeratie neemt snel toe. Meermalen konden karteerders tijdens hun eerste bezoek grote delen van hun telgebied wegstrepen door de recente aanleg van woonwijken en industrieterreinen. Een en ander had als gevolg dat de Bosrietzangers en Grasmussen soms tussen de meubelparadijzen weggepeuterd moesten worden.

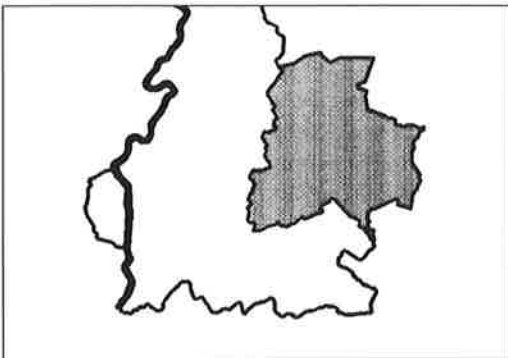
Tijdens de kartering werden op twee lokaties zingende Orpheusspotvogels gevonden (foto: R. Schols)

Grote aaneengesloten stukken landelijk gebied vinden we voornamelijk langs de rand van het werkgebied. Aan de westkant gaat het grotendeels om landbouwgronden die zich uitstrekken van de landsgrens bij Jabeek in het noorden tot de lijn Ubachsberg-Wijlre in het zuiden. Dit landbouwgebied wordt hier en daar afgewisseld met kleinere bossen en graslanden, die voornamelijk te vinden zijn op wat steilere hellingen en langs beekdalinsnijdingen.

Op de zandgronden in het uiterste noordoosten van het werkgebied liggen de Schinveldse Bossen. Door de afwijkende grondsoort en het geringe reliëf lijken deze bossen geenszins op de hellingbossen die karakteristiek zijn voor het overige deel van Zuid-Limburg, maar meer op de bossen die in Midden- en Noord-Limburg te vinden zijn. De zandgronden lopen naar het zuiden door tot aan de Brunsummerheide, het enige heidegebied dat Zuid-Limburg rijk is. De Brunsummerheide is aan drie kanten ingesloten door stedelijk gebied en heeft alleen aan de oostzijde nog contact met andere delen van het buitengebied.

Er lopen drie belangrijke beekdalen door het werkgebied. In de eerste plaats is dit het dal van de Geleenbeek. Ten tweede volgt de Worm van Kerkrade tot aan Rimburch over ongeveer 5 km de Nederlands-Duitse grens. Delen van dit beekdal zijn nog in opmerkelijk natuurlijke staat met een vrij meanderende beek begrensd door soms indrukwekkende steilwanden, grind- en zandbanken. Tenslotte valt ongeveer 3 km van de Geul tussen Wijlre en Schin op Geul binnen het werkgebied.

In tegenstelling tot het Westelijk Heuvelland is er weinig hellingbos te vinden in het werkgebied. De hellingbossen van de Oostelijke Mijnstreek beslaan in vergelijking met bijvoorbeeld het Savelsbos een kleine oppervlakte en liggen deels aan de stadsrand.

Figuur 1. Ligging van de Oostelijke Mijnstreek in Limburg.

Voorbeelden zijn de Soudberg (Schin op Geul), de Hulsbergerbeemden (Hulsberg), het Imstenraderbos (Heerlen), het Rimburcherbos (Rimburch) en de omgeving van het kloostercomplex Rolduc bij Kerkrade.

Methode

Het werkgebied beslaat naar schatting ongeveer 18.500 ha. Ongeveer 35 % hiervan is niet geïnventariseerd stedelijk gebied. Exacte gegevens over oppervlaktes en dergelijke zijn nog niet voorhanden. We moeten ons daarom beperken tot een schatting. Duidelijk is echter dat het studiegebied aanzienlijk kleiner is dan in voorgaande jaren. Het Westelijk Heuvelland was bijvoorbeeld bijna 29.000 ha groot (Van Noorden & Lemmens, 1995).

De vogelbevolking van het werkgebied is door vijf karteerders in kaart gebracht door middel van uitgebreide territoriumkartering (Hustings *et al.*, 1985). Aan elk van de 79 telgebieden werden in de periode tussen 19 maart en eind juni drie vroege ochtendbezoeken gebracht. Het bezoekschema kon vrij soepel afgewerkt worden. Er zijn gedurende het telseizoen slechts enkele dagen uitgevallen vanwege slechte weersomstandigheden. Toch waren de telomstandigheden niet altijd optimaal. Met name gedurende de eerste drie weken van mei was er een periode waarin de wind continu uit de noordhoek kwam wat veel bewolking en lage temperaturen met zich meebracht.

In de periode april-mei zijn alle moerasige gebieden tweemaal afgezocht op de aanwezigheid van rallen. Om de trefkans te vergroten werd gebruik gemaakt van een cassetterecorder voor het afspelen van de territoriumroep. Verder werden in de periode juni-begin juli geschikte nachtzwaluwgebieden minstens tweemaal afgezocht. Ook bij het opsporen van Nachtzwaluwen werd een cassetterecorder ingezet. Waarnemingen van andere nachtvogels, zoals uilen, zijn tijdens deze bezoeken wel genoteerd, maar deze soorten zijn verder niet systematisch onderzocht.

Van 32 algemene soorten zijn geen territoria geteld maar werd de aanwezigheid vastgesteld per kilometerhok (Schols & Schepers, 1991).

Resultaten

De Oostelijke Mijnstreek blijkt een soortenrijk gebied te zijn. In totaal werden van 84 kwantitatief geïnventariseerde soorten territoria vastgesteld (ta-

bel 1). Aangevuld met de 32 algemene soorten levert dit een totaal op van 116 soorten. Dit is meer dan verwacht mocht worden, want het studiegebied is het kleinste van alle tot nu toe onderzochte deelgebieden en het enige zonder daarin een stuk van het soortenrijke Maasdal. Bovendien is het aandeel niet geïnventariseerd stedelijk gebied nog wat groter dan in het eveneens dichtbevolkte Westelijk Heuvelland. Ter vergelijking: in het Westelijk Heuvelland werden 107 verschillende soorten broedvogels vastgesteld (Van Noorden & Lemmens, 1995). De soortenrijkdom van de Oostelijke Mijnstreek is onder meer te verklaren door het complex Schinveldse Bossen - Brunsummerheide, waar een breed soortenspectrum met zowel moerassoorten (Sprinkhaanzanger, Waterral en Porseleinhoen) als soorten van droge naaldbossen (Kuifmees, Zwarte Mees, Kruisbek, Barmsijs en Sijs) is gevonden. Verder leveren de beekdalen een belangrijke bijdrage, waarbij met name het dal van de Geleenbeek en de Worm, maar ook het stuwmerencomplex Cranenweyer bij Kerkrade genoemd moeten worden.

Niet alleen de soortenrijkdom maar ook de totale broedvogeldichtheid is hoog. Een exacte berekening ligt buiten bereik, maar als we uitgaan van de geschatte oppervlakte van het werkgebied van 18.500 ha en een aandeel stedelijk gebied van 35 % dan betekenen de 6.317 vastgestelde territoria (alle soorten behalve Boomkruiper en Zwarte Roodstaart, zie Van Noorden & Lemmens, 1995) een dichtheid van 53 territoria per 100 ha. Deze dichtheid is vergelijkbaar met die in het Westelijk Heuvelland. In tegenstelling tot dit deelgebied wordt de dichtheid echter niet zozeer bepaald door grote aantallen Veldleeuwierken, Geelgorzen en Grasmussen in het agrarische gebied, maar door de hoge dichtheden in met name de Schinveldse Bossen en in mindere mate de Brunsummerheide. Verder vertonen de beekdalen plaatselijk hoge broedvogeldichtheden.

Schinveldse Bossen

De Schinveldse Bossen onderscheiden zich van de andere bossen in het werkgebied behalve door hun structuur ook door de relatief grote oppervlakte van ongeveer 400 ha. Bovendien ligt dit boscomplex in een rustige hoek met een hoog percentage landelijk gebied in de omgeving. Alleen in het zuiden worden de bossen begrensd door één van de industrieterreinen rond Brunssum. Tussen Schinveld en het kerngebied ligt nog een flinke oppervlakte agrarisch

gebied als buffer. Langs de loop van de Russcherbeek ligt vochtig loofbos, waarvan een klein deel uit elzenbroekbos bestaat. Buiten deze laagte is het bos veel droger en bestaat deels uit aanplant van naaldhout, voornamelijk Grove Den en deels uit relatief jong eiken-berkenbos. Het aandeel oude bomen is gering.

De Russcherbeek zelf is rechtgetrokken en stond een groot deel van het seizoen droog. Aan de noord-

Soort	Aantal territoria	Soort	Aantal territoria
Appelvink	56	Kramsvogel	23
Barmsijs	1	Kruisbek	1
Blauwborst	1	Kuifmees	106
Bonte Vliegenvanger	8	Kwartel')	2
Boomklever	224	Mandarijneend	9
Boomkruiper	591	Matkop	205
Boomleeuwierik	63	Meerkoet	132
Boompieper	97	Nachtegaal	23
Boomvalk	3	Nachtzwaluw	2
Bosrietzanger	379	Nijlgans	6
Bosuil')	27	Oeverzwaluw	55
Braamsluiper	84	Orpheusspotvogel	1
Bruine Kiekendief	1	Patrijs	106
Buizerd	59	Porseleinhoen	2
Dodaars	3	Putter	19
Europese Kanarie	34	Ransuil')	11
Fluiter	65	Rietgors	22
Fuut	39	Rietzanger	1
Geelgors	350	Roek	377
Gekraagde Roodstaart	29	Roodborsttapuit	5
Gele Kwikstaart	118	Scholekster	1
Glanskop	113	Sijs	1
Goudvink	2	Slobeend	1
Grasmus	448	Sperwer	36
Graspieper	50	Spotvogel	162
Grauwe Gors	4	Sprinkhaanzanger	3
Grauwe Klauwier	2	Steenuil')	23
Grauwe Vliegenvanger	293	Struikrietzanger	1
Groene Specht	152	Tapuit	3
Grote Bonte Specht	336	Torenvalk	56
Grote Gele Kwikstaart	48	Tortelduif	104
Grote Lijster	127	Veldleeuwierik	774
Havik	11	Vuurgoudhaan	82
Holenduif	255	Waterhoen	121
Houtsnip	3	Waterral	19
Ijsvogel	4	Wespendief	4
Keep	1	Wielewaal	16
Kerkuil')	4	Wintertaling	5
Kleine Bonte Specht	24	Zomertaling	1
Kleine Karekiet	85	Zwarte Mees	90
Kleine Plevier	10	Zwarte Roodstaart	261
Koekoek	78	Zwarte Specht	14

Tabel 1. Soortenoverzicht van de kwantitatieve broedvogelinventarisatie in de Oostelijke Mijnstreek. De vogels met een *) zijn niet systematisch onderzocht.

Tabel 2. Een aantal broedvogelsoorten op de

Brunsummerheide waarvan het aantal in 1996 vastgestelde territoria sterk afwijkt van de resultaten in 1994 (Hustings, 1994). Voor de periode 1974-94 is het minimum en maximum aantal getelde territoria weergegeven. Bij trend 1975-94: A = afname, F = fluctuerend en T = toename. N.O. = niet onderzocht.

Soort	1994	1975-94	trend 1975-94	1996
Appelvink	5	3-24	F	10
Boomkruiper	52	30-67	T	99
Boompieper	27	27-100	A	43
Groene Specht	29	14-36	T	15
Grauwe Vliegenvanger	N.O.	45-82	T	31
Havik	0	0-2	F	3
Kleine Bonte Specht	1	0-2	F	3
Porseleinhoen	0	0	n.v.t.	1
Sperwer	5	1-6	T	2
Tortelduif	1	0-39	A	3
Waterral	1	0-3	A	5
Wielewaal	1	1-9	A	3
Wintertaling	0	0-3	A	1
Zwarte Mees	31	31-83	F	58
Zwarte Specht	3	1-3	F	5

kant komt deze beek uit in het laaggelegen en vochtige Gangelter Bruch, waarvan het Nederlandse deel grotendeels wordt ingenomen door een zweefvliegterrein.

Er ligt een aantal plassen in het gebied die deels worden omgeven door een moerasvegetatie. Hier werden Fuut (1), Dodaars (1), Waterral (1), Sprinkhaanzanger (2) en Kleine Karekiet (7) aangetroffen. De roofvogeldichtheid in de Schinveldse Bossen is hoog. Er werden vier paar Haviken aangetroffen en zes paar Buizerds. Het naaldhout bood broedgelegenheid aan vijf paar Sperwers. Verder werden twee paar Wespeneeften vastgesteld. Als bijzonderheid was het zuidelijkste territorium van een Bruine Kiekenkief in Nederland hier te vinden. In tegenstelling tot vorig jaar kon er geen zeker broedgeval vastgesteld worden, mogelijk door uitdroging van de toen gebruikte broedlocatie (R. van der Laak, pers. med.). Het gebrek aan oud loofhout wordt weerspiegeld in de lage aantallen Boomklevers, Glanskoppen en Appelvinken. De Groene Specht is hier met zes territoria opmerkelijk schaars. Dit is bijna evenveel als het aantal Zwarte Spechten, waarvan vijf territoria werden gevonden. Minder kritische soorten als Grote Bonte Specht en Boomkruiper waren wel in grote dichtheden present. De Schinveldse Bossen zijn een belangrijk bolwerk voor de Fluitier. Er werden 18 territoria vastgesteld in een aantal voor deze soort kenmerkende clusters. Grauwe Vliegenvangers (50 territoria) werden alleen hier in aantallen gevonden die enigszins in de buurt komen van de dichtheden in goed ontwikkelde hellingbossen. In andere gebieden zoals het landgoed Terworm en het Imstenraderbos waren Grauwe Vliegenvangers opmerkelijk schaars.

Het Gangelter Bruch onderscheidt zich door de aanwezigheid van vier paar Roodborsttapuiten. In ieder geval één van deze paren heeft succesvol gebroed. Van deze soort werd verder in het werkgebied alleen nog een paar met jongen gevonden in een wegberm bij Oirsbeek. Het gebied werd verder opgeluisterd door een aantal andere bijzonderheden. Een Keep vestigde zich laat maar was enige tijd prominent zingend aanwezig. Eén van de drie Houtsnippen in het werkgebied vloog hier knorrend en piepend zijn rondjes. Een Raaf was langdurig present. Er waren echter geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van een tweede exemplaar en ook territoriaal gedrag werd niet waargenomen. De waarnemingen zijn dan ook niet als territorium opgenomen.

Brunsummerheide

De Brunsummerheide is een gebied met een grote landschappelijke variatie door onder meer het sterke reliëf en de aanwezigheid van de Rode Beek. Deze ontspringt midden in het gebied en blijft ook na een periode van langdurige droogte aanzienlijke hoeveelheden kwelwater in noordelijke richting afvoeren. Door het reliëf ligt hier gortdroog dennenbos met Kuifmees en Zwarte Mees op enkele meters afstand van rietvelden met Kleine Karekiet en Waterral. Ook de variatie in vegetatiestructuur is vrij groot met heidevelden en stuifzand afgewisseld door bos.

De broedvogelbevolking wordt gedomineerd door (naald)bossoorten. Soorten van bosranden zoals Geelgors en Boompieper, lijken minder goed vertegenwoordigd dan op basis van de gebiedsstructuur

verwacht mag worden. De Nachtzwaluw is een opvallende afwezige. Het aantal roofvogels is kleiner dan in de nabijgelegen Schinveldse Bossen. Op een oppervlakte van ongeveer 800 ha werden vier paar Buiszuiders, drie paar Haviken en twee paar Sperwers gevonden. De mogelijke oorzaken voor de tegenvallende aantallen van een groot aantal soorten worden uitgebreid bediscussieerd door Hustings (1994). Als bijzonderheden werden Sijs, Barnsijs en Kruisbek gevonden, elk met één territorium. Het dal van de Rode Beek leverde Wintertaling (1), Waterral (5), Porseleinhoen (1) en Kleine Karekiet (7) op.

Het is de moeite waard om de resultaten voor de Brunsummerheide te vergelijken met de fraaie telreeks die in de periode 1975-94 door Hustings (1994) is verzameld (tabel 2). Het zou te ver gaan om alle broedvogelsoorten hier ten tonele te voeren. Daarom zijn alleen die soorten opgenomen waarvan de nu gevonden aantallen min of meer sterk afwijken van die in 1994. Het gaat om 15 van de 49 broedvogelsoorten die nu bij de provinciale kartering op de Brunsummerheide aangetroffen zijn. Er is een aantal grote lijnen in de aantalsveranderingen te ontdekken.

De door Hustings geconstateerde vooruitgang van typische bosvogels lijkt door te zetten. Het aantal Boomkruipers (99), Kleine Bonte Spechten (3) en Zwarte Spechten (5) is nog nooit zo groot geweest als nu. Ook Grote Bonte Specht ging naar een nieuw maximum met 46 territoria, al is het verschil met 1994 (44) marginaal. Ook de Havik deed het nog nooit zo goed met 3 broedparen. De Sperwer daarentegen viel terug naar 2 territoria. Gezien de positieve trend voor de meeste bosvogels is het opmerkelijk dat het aantal Groene Spechten (15) is gehalveerd ten opzichte van 1994 (29). Ook het aantal Grauwe Vliegenvangers viel met 31 territoria laag uit, zodat het opmerkelijke feit zich voordoet dat de twee enige soorten die Hustings noemt als positieve uitzondering op de algehele malaise deze positie hebben moeten prijsgeven. Voor Groene Specht is dit niet eenvoudig te verklaren. Elders in het studiegebied was de stand redelijk op peil en leek de soort weinig geleden te hebben van de afgelopen strenge winter. De verhouding Groene Specht/Grote Bonte Specht was vorig jaar in het Westelijk Heuvelland 1 op 1,8 en dit jaar 1 op 2,2. Dit verschil duidt mogelijk op een lichte terugval van de populatie Groene Spechten, maar het staat in geen verhouding tot de halvering op de Brunsummerheide. Grauwe

Vliegenvangers daarentegen waren in het gehele studiegebied schaars. Voor deze soort lijken externe factoren een rol te spelen.

De Boompieper herstelt zich enigszins van de pijnsnelle achteruitgang in de afgelopen jaren. De aantallen blijven echter nog steeds ver achter bij die in vergelijkbare heidegebieden. Vooral de heide bij het bezoekerscentrum was met welgeteld één territorium erg leeg. Ook een aantal andere soorten lijkt weer iets op te krabbelen na een forse teruggang in de afgelopen jaren. Het betreft de Appelvink met nu weer tien territoria, Wielewaal (3) en Tortelduif (3). De aantallen van de laatste twee soorten blijven net als die van de Boompieper echter zeer laag in vergelijking met de jaren zeventig.

Recentelijk zijn in het dal van de Rode Beek werkzaamheden verricht om de openheid hiervan te vergroten. Dit lijkt een positief effect te hebben gehad op een aantal moerasvogels. Met vijf territoria is het aantal Waterrallen nog nooit zo hoog geweest. Het Porseleinhoen is zelfs nieuw voor het gebied. Ook de terugkeer van de Wintertaling past in dit beeld.

Beekdalen

De Geleenbeek stroomt over een afstand van ruim 10 km door het werkgebied. Ze ontspringt ter hoogte

De Bramsluiper vertoont een relatief hoge dichtheid in het gekarteerde gebied. (foto: H. Koks)

van het landgoed Terworm bij Heerlen en loopt in noordwestelijke richting naar het Maasdal. De Geleenbeek is grotendeels gekanaliseerd en de oevers zijn vrijwel overal versterkt. Op een aantal plaatsen langs de beek liggen kleine beekdalmoerassen, zoals tussen Thull en Schinnen en bij Vaesrade. In de Kathager Beemden bij Vaesrade wordt de waterstand in het moeras mede op peil gehouden door een reeks bronnetjes aan de voet van een steile helling die het gebied aan de oostzijde begrenst.

Het onderzochte traject van de Geleenbeek is goed voor 14 Grote Gele Kwikstaart-territoria. De soort vindt ook langs deze verre van natuurlijke beek nog broedgelegenheid onder bruggen, in nabijgelegen gebouwen en andere menselijke constructies. De dichtheid van ruim één paar per km beektraject lijkt aardig, maar dit is nog altijd aanzienlijk lager dan de dichtheden die langs een natuurlijk meanderende beek kunnen worden gevonden (Schepers & Schols, 1992). Dit wordt bevestigd door de zes territoria die langs de Geul tussen Wijlre en Schin Op Geul zijn vastgesteld, wat overeenkomt met een dichtheid van twee territoria per km beektraject. IJsvogels zijn langs de Geleenbeek niet gevonden. De desastreuze invloed van de afgelopen strenge winter is hier waarschijnlijk mede debet aan, maar ook in topjaren zal hier door gebrek aan broedgelegenheid niet meer dan een enkel paartje te vinden zijn. Van de eertijds grote aantallen Nachtegalen langs de beek is niet veel meer over. Er werden nog vijf territoria vastgesteld. De beekdalmoerassen leverden behalve

Nachtegalen nog enkele andere aardige soorten op, zoals Wintertaling (3) en Dodaars (1). De grootste concentratie Waterrallen van Zuid-Limburg (9) werd bij Thull-Schinnen vastgesteld. Verrassend was de aanwezigheid van een paartje Zomertalingen bij de Kathager Beemden.

In het Wormdal was de Grote Gele Kwikstaart met tien territoria goed vertegenwoordigd. Het grootste deel was present in het vrij meanderende zuidelijke deel. Hier werden ook twee IJsvogelterritoria vastgesteld. Deze vogels behoren tot een select groepje overlevenden na de afgelopen strenge winter. Elders in het studiegebied werden alleen nog IJsvogels aangetroffen in het Strijthagerbeekdal en bij het stuwmeercomplex Cranenweyer. In de struwelen langs de Worm zaten relatief veel Braamsluipers (6) en Nachtegalen (3).

Agrarisch gebied

Het agrarisch gebied is voornamelijk te vinden aan de westkant van de stedelijke centra tot aan de grens van het studiegebied. Deze strook wordt ter hoogte van Nuth in tweeën gesplitst door het Geleenbeekdal. De plateau's bestaan voornamelijk uit open bouwland. Een voorbeeld hiervan is het Ransdaler-veld. Op steilere hellingen is het aandeel grasland groter. Hier vinden we ook relatief veel kleine landschapselementen zoals hagen en kleine bosjes. Kernen van kleinschalig cultuurlandschap zijn de Kunderberg en de Vrakelberg met hun kalkgras-

*De Schinveldse Bossen en Brunsummerheide vormen een kerngebied voor de Zwarte Specht in Zuid-Limburg.
(foto: H. Koks)*

landreservaten. Aan oostkant van Heerlen is tegen de grens met Duitsland nog een kleine agrarische enclave te vinden in de buurt van Abdissenbosch en Waubach (gem. Landgraaf).

De open akkerbouwgebieden waren over het algemeen arm aan broedvogels. Relatief rijk is het gebied tussen Schinveld en Merkelbeek, met een belangrijke concentratie Veldleeuweriken van bijna 150 territoria. Ook Gele Kwikstaart en Parijs waren hier relatief goed vertegenwoordigd met respectievelijk 20 en 13 territoria. Opmerkelijk was de aanwezigheid van een paar Bruine Kiekendieven in dit gebied. Het mannetje van dit paar was onvolwassen. Er zijn geen aanwijzingen voor een broedgeval, maar deze heeft misschien plaatsgevonden op Duits grondgebied. De ornithologische armoede van het open akkerland in het studiegebied wordt geïllustreerd door de aanwezigheid van slechts twee Kwartels en één losse waarneming van een Grauwe Gors die het net binnen de datumgrens tot territorium heeft geschopt.

De rijkelijk met hagen bedeelde hellingen van de Kunderberg en Vrakelberg stonden borg voor grote aantallen Grasmussen en Geelgorzen. De dichtheden van beide soorten liepen hier op tot zo'n 20 paar per 100 ha. Dit zijn echter uitzonderingen. Over het geheel genomen lijken de dichtheden van Geelgors en Grasmus in het agrarische gebied lager uit te vallen dan in het Westelijk Heuvelland.

Kleine opgaande landschapselementen in het agrarische gebied leverden twee spectaculaire soorten op. Het eerste geval van een territoriale Struikrietzanger in Nederland werd vastgesteld in een smalle strook struweel op een helling ten noorden van Schin op Geul. In één van de komende nummers van Limburgse Vogels zal deze noviteit nog uitgebreid ter sprake komen. Op de Vrakelberg vestigde zich voor het eerst sinds vele jaren een paar Grauwe Klauwieren. De vogels zijn met voer slepend gezien. Er is echter geen bevestiging dat de jongen ook uitgevlogen zijn. Ook op de Sousberg bij Schin op Geul was een territoriale Grauwe Klauwier aanwezig. Naast deze territoriumhouders zijn op diverse plaatsen tot laat in het seizoen doortrekkers gesignaleerd. Deze waarnemingen corresponderen met berichten elders uit de provincie die er eveneens op duiden dat het een goed jaar voor deze soort is geweest.

Intrigerend was de waarneming van een paar Raven cirkelend boven de Vrakelberg in de tweede week van april. Na een week werden hier weer twee

Soort	1981	1986	1991	1996
Braamsluiper ²	3	0	2	7
Geelgors ²	26	32	39	35
Gele Kwikstaart ¹	5	3	2	0
Grasmus ²	29	24	30	32
Graspieper ¹	9	5	7	7
Grauwe Gors ¹	16	4	0	0
Patrijs ¹	14	9	5	5
Veldleeuwerik ¹	38	42	40	44

Tabel 3. Populatieontwikkeling van een aantal broedvogelsoorten van open agrarisch gebied (¹) en een aantal struweelsoorten (²) op de Kunderberg in de periode 1981-91 (Hustings, 1982 en archief F. Husting) en 1996.

Raven gezien en later op dezelfde dag zelfs vier aan de westkant van het Geuldal bij Wijlre. Door de korte periode tussen de waarnemingen hebben deze het niet tot territorium gebracht en is het onwaarschijnlijk dat de Raven in de directe omgeving van de Vrakelberg hebben gebroed. De aanwezigheid van niet-broedende paren gaat echter vaak vooraf aan een serieuze broedpoging. Het is daarom zinvol om de komende jaren scherp te letten op mogelijke broedgevallen. De herkomst van de Raven is onduidelijk en niet direct te verklaren door uitzettingsprojecten vlak over de grens (T. Renssen, pers. med.). Voor de Kunderberg bij Voerendaal is het de moeite waard om een vergelijking te maken met broedvogelinventarisaties die uitgevoerd zijn in 1981 (Hustings, 1982) en 1986-91 (archief F. Hustings). Het is duidelijk dat de meeste soorten die kenmerkend zijn voor het open agrarische gebied een klap hebben gehad (tabel 3). Behalve de Veldleeuwerik zijn ze allemaal achteruitgegaan. Gele Kwikstaart en Grauwe Gors zijn geheel verdwenen. Deze ontwikkeling is waarschijnlijk illustratief voor het gros van de akkerbouwgebieden in Zuid-Limburg. De Graspieper past minder goed in deze soortengroep, omdat een deel van de populatie te vinden is in het talud van de snelweg aan de grens van het gebied en in het kalkgraslandreservaat. De hagenrijke hellingen die het centrale plateau van de Kunderberg omzomen hebben het er relatief goed van afgebracht. De populatiegrootte van dominante struweelsoorten als Geelgors en Grasmus is min of meer op hetzelfde peil gebleven. Ook Braamsluiers doen het hier goed.

Een bijzonder stukje agrarisch gebied ligt aan de oostkant van het verkeersknooppunt Bocholtz. Deze omgeving is van oudsher bekend als kerngebied

Zuid-Limburg werd in 1996 verrast door diverse broedgevallen van de Grauwe Klauwier. (foto: K. Lemmens)

voor Grauwe Gorzen (Hustings *et al.*, 1990). In 1986 werden hier zes territoria gevonden die direct aansloten bij de populatie aan de westkant van de snelweg, waar rondom Bocholtz nog eens tien Grauwe Gorzen een territorium bezet hadden (archieff Provincie Limburg). Momenteel is dit gebied naar alle waarschijnlijkheid nog de enige plek in oostelijk Zuid-Limburg met meer dan een enkele territoriale Grauwe Gors. Er werden hier uiteindelijk nog drie territoria vastgesteld. We moeten deze wel delen met onze oosterburen, want de vogels zaten soms letterlijk op de grens te zingen. Ook de dichtheid van Veldleeuwerik, Gele Kwikstaart en Graspieper was hoog in dit smalle strookje agrarisch gebied.

Stedelijke randzone

Door uitgebreide bouwactiviteiten langs de rand van de stedelijke centra waren er veel ruderaal terreinen aanwezig. Hier waren soms grote aantallen Bosrietzangers present. Ook Patrijzen profiteerden vaak van deze tijdelijke ruigtes. Op relatief kale stukken werden regelmatig Kleine Plevieren gevonden. Het bouwrijp gemaakte terrein bij 't Locht is het grootste voorbeeld van dit type. Hier werden ook veel Graspiepers (9) gevonden. Een curiosum in deze omgeving was het broedgeval van een Scholekster, de enige van het studiegebied, op het platte dak van één van de bedrijven hier. De enige Blauwborst van het werkgebied werd gevonden midden tussen de huizenzee van Hoensbroek, Heer-

lerheide en Brunssum. De meest opmerkelijke soort langs de stadsrand was evenwel Orpheusspotvogel. Op twee locaties werden zingende vogels gevonden. De eerste bij Schaesberg in een parkje aan de voet van een rij torenflats. Deze vogel werd later niet meer teruggevonden, mogelijk doordat in de dagen erna alle hoog opschietende kruiden rigoreus platgemaaid zijn. Een tweede vogel werd gevonden bij Nieuwenhagen in een spoorwegtalud. Deze vogel bleef langer zitten en werd 14 dagen na ontdekking nog teruggevonden. Er waren echter geen aanwijzingen voor een broedgeval. De vegetatie waar beide vogels in zijn aangetroffen is alom vertegenwoordigd. Gebrek aan habitat hoeft daarom een verdere opmars van de Orpheusspotvogel als broedvogel niet in de weg te staan. Het verdient aanbeveling om de komende jaren in terreintjes met struiken, veel kruiden met enkele verspreid staande bomen rekening te houden met de vestiging van deze zuidelijke soort.

In de categorie exotica zijn negen Mandarijneend-territoria gevonden. Deze concentreren zich in en om Heerlen en Kerkrade. Er is in ieder geval sprake geweest van één succesvol broedgeval. Bij Weustenrade werd een vrouwtje met jongen gezien (G. Kurstjens, pers. med.). Het is vooral nog onduidelijk of het hier gaat om een levensvatbare populatie, zoals die zich bijvoorbeeld ontwikkeld heeft op de noordoostelijke Veluwe (Gerritsen & Van den Bergh, 1995). Een andere exoot die in ieder geval lijkt aan te slaan in deze regio is de Nijlgans. Er zijn zes territoria vastgesteld en in een

aantal gevallen ging het om paren met jongen. Een bijzondere situatie deed zich voor aan de oostzijde van Brunssum. Er bevindt zich hier een aantal grote zandgroeves in vol bedrijf met ernaast een oude mijnstort bedekt met opslag van voornamelijk berk en aan de zuidzijde een groot complex met opslagloodsen. In dit landschappelijk desolate gebied werden opmerkelijk veel bijzondere soorten waargenomen. Op de oude mijnstort werden de enige twee Nachtzwaluw-territoria van het werkgebied vastgesteld. Ook twee Houtsnippen hielden hier een territorium bezet. De opmerkelijkste soort echter was de Tapuit, waarvan drie paar op het loodsenterrein gevonden werden. Alle paren hadden jongen. Tot nu toe zijn eerder tijdens de provinciale kartering slechts drie territoria gevonden: twee op de Weerter Bergen en één op landgoed de Hamert. De drie territoria zijn het restant van een veel grotere populatie. Hustings (1978) schatte voor 1974-78 het broedbestand in het groeengebied op 20-30 paar, aangevuld met 6-10 paar in andere delen van de Oostelijke Mijnstreek.

Dankwoord

De grote terreinbeherende instanties Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten verleenden zoals altijd bereidwillig toestemming voor het betreden van hun eigendommen.

Rob van der Laak had waardevolle aanvullende informatie over het voorkomen van roofvogels in het werkgebied en voor de Schinveldse Bossen ook over andere soorten. Wil Quadackers gaf een overzicht van zijn waarnemingen in het groeengebied bij

Brunssum. Nico Schaafstra en Jack Pöschkens deden hetzelfde voor de stuwmeren van Cranenweyer bij Kerkrade en het Wormdal. Tom Rensen gaf inlichtingen over het voorkomen van Raven over de grens in België en Duitsland. Gijs Kurstjens stelde het zekere broedgeval van een Mandarijneend vast. Jan-Erik Kikkert, Raymond Pahlplatz en Ludy Verheggen gingen er als karteerder weer fors tegenaan. Zonder hun activiteiten was deze uitgebreide impressie niet mogelijk geweest.

Literatuur

- Gerritsen, G.J., & W van den Bergh, 1995. Een populatie Mandarijneenden *Aix galericulata* op de Noord-Veluwe. *Limosa* 68(4): 163-164.
- Hustings, F., 1978. De Tapuit als broedvogel in ZO Limburg. In *Vogelvlucht* 1(1): 6-8.
- Hustings, F., 1982. Ornithologische gegevens van de Kunderberg te Voerendaal (L.). In *Vogelvlucht* 5(2): 1-46.
- Hustings, M.F.H., R.G.M. Kwak, P.F.M. Opdam, en M.J.S.M. Reynen, 1985. Vogelinventarisatie. Achtergronden, richtlijnen en verslaglegging. PUDOC, Wageningen.
- Hustings, F., F. Post en F. Schepers. 1990. Verdwijnt de Grauwe Gors *Miliaria calandra* als broedvogel uit Nederland? *Limosa* 63(3): 103-111.
- Hustings F., 1994. Paarse heide maar heidevogels de pineut? Broedvogels van de Brunsummerheide in 1975-94. *Limburgse Vogels* 5 (2): 37-47.
- Noorden, B. van en K. Lemmens. 1995. Eerste resultaten van de provinciale broedvogelkartering in het Westelijk Heuvelland in 1995. *Limburgse Vogels* 6(2): 59-67.
- Schepers, F. & R. Schols, 1990. Het belang van de Zuidlimburgse beken voor de fauna. *Vogels*. In: Hermans, J.T., R. Gubbels, F. Schepers & R. Schols, 1990. *Beken en beekdalen in Zuid-Limburg*. Reeks 38, aflevering 1, Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Maastricht.
- Schols R. & F. Schepers, 1991. De broedvogels van het Noordelijk Peelgebied. *Avifaunakartering Limburg, deelgebied I*, 1990. Provincie Limburg, hoofdgroep R.O.V., Maastricht.

Frank Ellenbroek & Boena van Noorden, Provincie Limburg, bureau Inrichting Landelijk Gebied, Postbus 5700, 6202 MA Maastricht.

Wijzigingen samenstelling redactie

Het is u misschien niet opgevallen, maar er zijn enkele wijzigingen opgetreden in de redactie van *Limburgse Vogels*. Raymond Pahlplatz heeft de redactie verlaten; vanaf deze plaats willen we hem hartelijk danken voor zijn getoonde inzet. Nieuw in de redactie is David Beyen van de Vogelwerkgroep van *Limburgse Koepel* voor *Natuurstudie in Vlaanderen*. Wij zijn erg ingenomen met David als Vlaams redactielid en hopen

dat we samen met hem kunnen komen tot een nog betere samenwerking met onze Vlaamse bureaus. Ook zijn onze geleerden versterkt door de inzet van Mignon van den Wittenboer, die (zoals al gauw bleek) prima in staat is onze administratie op te schonen en goed bij te houden. Tenslotte heeft Henk Offringa zich bij de redactie gevoegd om figuren en diagrammen te verzorgen. U ziet, een stevige en gemotiveerde ploeg die graag zijn schouders wil zetten onder de komende jaren van *Limburgse Vogels*!

Broedende urbane Barmsijzen in Zuid-Limburg

Fred Hustings

Onlangs heeft Schepers (1996) erop gewezen dat het stedelijk gebied in Zuid-Limburg verrijkt lijkt te zijn met een nieuwe broedvogel, de Barmsijs *Carduelis flammea*. Locaties waar deze soort werd aangetroffen zijn Sittard (jaarlijks vanaf 1993) en Landgraaf (1995). Deze observaties waren voor mij aanleiding om enkele aanvullingen te geven en de waarnemingen in wat breder perspectief te plaatsen.

Aanvullingen

Een broedgeval van een Barmsijs is niet eenvoudig aan te tonen. Broedvogels gedragen zich weinig territoriaal en vliegen over grote afstanden rond; het nest zit prima verstopt en is zonder langdurige waarneming, goed zoeken of een portie geluk niet te vinden. Ikzelf heb dan ook geen enkele maal een nest gevonden, wel enkele malen uitgevlogen jongen gezien. Hieronder is ervan uitgegaan dat elke waarneming tussen 10 mei en 15 augustus betrekking heeft op een (vermoedelijke) broedvogel. Begin mei is de trek immers voorbij terwijl broedgevallen tot begin augustus, mogelijk later, kunnen plaatsvinden (o.a. Mildemberger, 1984).

Bij eigen onderzoek in de omgeving van Heerlen sinds 1968 stelde ik (vermoedelijk) broedende Barmsijzen zowel in natuurgebieden als stedelijk gebied vast. Op de Brunsummerheide (intensief onderzocht in 1975-94) trof ik de soort voor het eerst aan in 1981 (1 paar). In 1982 (1 paar), 1986 (1), 1988 (1), 1989 (2), 1990 (1), 1991 (2), 1992 (2) en 1994 (2) was dat eveneens het geval. Gelet op de inventarisatieproblemen valt niet uit te sluiten dat in de overige jaren paren over het hoofd gezien zijn. De vogels hielden zich op in jong berkenbos, open grove dennenbos en heide met veel opslag. In de Schinveldse bossen zag ik in 1973 en 1978 Barmsijzen in de broedtijd in dennenbos gemengd met wat spar. Binnen de bebouwde kom van Heerlen kwam ik tussen 1968-80 nooit Barmsijzen in het broedseizoen tegen, hoewel groene wijken vanaf 1973 speciale aandacht kregen in verband met tellingen van Europese Kanarie. In 1981 trof ik voor het eerst een zingende Barmsijs aan in de wijk Het Loon, in het

zuidwesten van de gemeente. Op dezelfde locatie waren in 1984, 1987, 1988, 1992, 1994, 1995 en 1996 steeds Barmsijzen aanwezig. Gezien de vliegrichting was de broedplaats vermoedelijk gelegen in grote oude tuinen aan de Valkenburgerweg. Elders in deze omgeving kwam ik Barmsijzen tegen in Welten (1990) en in de nieuwbouwwijk Zeswegen (1994). De waarnemingen in het zuidwesten van Heerlen zijn, gezien mijn afgenomen bezoekintensiteit na 1984, toevalstreffers en het is aannemelijk dat Barmsijzen elders in deze gemeente (amper bezocht in recente jaren) eveneens voorkomen, mogelijk jaarlijks.

De aanvullende waarnemingen bevestigen het idee dat de Barmsijs terrein aan het veroveren is in Zuid-Limburg, waaronder in het stedelijk gebied. Op de waarnemingen in de jaren zeventig na (beide na een invasie) lijkt het jaar 1981 de start te zijn geweest, maar pas vanaf medio jaren tachtig is er van een min of meer jaarlijks optreden sprake.

Elders in Nederland

Barmsijzen broeden vanaf 1942 (vermoedelijk iets eerder) in Nederland. De kolonisatie is vanaf de jaren zestig goed op gang gekomen. Eerst werden de Waddeneilanden bezet, daarna de Hollandse en Zeeuwse duinen en pas in de jaren zeventig enkele gebieden in het binnenland, vooral Drenthe en de Veluwe. De broedpopulatie werd in 1973-78 geschat op 430-620 paren en in 1979-83 op 600-1000 paren (Teixeira, 1979; SOVON, 1987). Begin jaren tachtig kwam het gros, c. 80%, nog steeds in de kuststrook voor (archieff SOVON).

De ontwikkelingen sinds 1984 zijn spectaculair. De resultaten van het Broedvogel Monitoring Project (BMP) van SOVON tonen een toelozende afname. In de gebieden waar Barmsijzen voorkomen, voornamelijk gelegen in de Hollandse duinen, namen de aantallen in tien jaar tijd (1984-93) met 95% af! Hiermee vertoont de Barmsijs de beroerdste aantalsontwikkeling van alle onderzochte BMP-soorten en verslaat notoire kwakkelaars als Zomertortel met gemak (van Dijk *et al.*, 1996). De situatie op de

Waddeneilanden (waar weinig BMP-gebieden liggen) is vermoedelijk identiek aan de Hollandse misère, getuige bijvoorbeeld de enorme afname op Texel (Dijksen, 1996). In Drenthe en de Veluwe is de soort eveneens zeldzaam geworden (A.J. van Dijk & R.L. Vogel, SOVON).

Over de grenzen

Is de recente voorzichtige vestiging in Zuid-Limburg vreemd, gezien de enorme afname elders in Nederland? Nee, niet wanneer we over de grenzen kijken. Barmsijzen van de ondersoort *cabaret*, waartoe de Nederlandse broedvogels behoren, hebben in Europa een tweetal verspreidingskernen. In NW-Europa ligt het zwaartepunt in Groot-Brittannië en Ierland. Vooral in de jaren vijftig en zeventig namen de aantallen hier sterk toe. Vanaf medio jaren zeventig is echter een afname geconstateerd, met in agrarisch gebied 87% afname tussen 1977 en 1991 (Marchant & Gregory, 1993). De situatie in Nederland - met uitzondering van Limburg - komt goed overeen met die op de Britse eilanden.

Een tweede zwaartepunt ligt in de Alpen en andere berggebieden van Midden-Europa. Aanvankelijk kwam de soort hier alleen voor in de hogere delen (boven 1600 m), maar vanaf de jaren veertig/vijftig werden lager gelegen gebieden in toenemende mate bezet. Er wordt vermoed, op grond van overeenkomsten met de trend op de Britse eilanden en enkele ringvondsten, dat Britse vogels in eerste instantie verantwoordelijk waren voor een oppepper van de Midden-Europese populatie, waarna deze zelf als brongebied voor verdere expansie ging dienen (Ernst, 1988). Opvallend daarbij was dat stedelijk gebied vlot bezet werd, terwijl de Britse vogels veel meer aan natuurlijke habitat gebonden zijn.

Een van de uitbreidingsgolven in Duitsland is richting NW gegaan en bereikte de aan Zuid-Limburg grenzende delen van Nordrhein-Westfalen medio jaren zeventig. In de omgeving van Aken (afstand tot Heerlen 15 km) werd in 1976 het eerste broedgeval vastgesteld en vanaf 1981 broedt de Barmsijs er binnen het stedelijk gebied (Mildenberger, 1984). In 1991 waren er minstens 40 broedparen in deze stad (Charadrius 28: 53). Vlak over de grens komt de soort o.a. voor in Alsdorf, 4 km ten oosten van Kerkrade (N. Schaafstra).

De grens van het Duitse barmsijsfront loopt momenteel ongeveer vanaf de grens met Zuid-Limburg dwars over het Ruhrgebied en reikt tot diep in

Niedersachsen (Rheinwald, 1993); de afstand tot Nederland neemt in noordelijke richting toe. Frappant genoeg lijkt van een recente afname in de nieuw bezette gebieden (conform de situatie op de Britse eilanden en grote delen van Nederland) geen sprake te zijn, gezien bijv. de snelle kolonisatie van sommige steden. Zo namen de aantallen in Hildesheim (Niedersachsen) na de vestiging in 1984 snel toe tot 80-100 broedparen in 1993 (Becker, 1993). In de aan Zuid-Limburg grenzende delen van België gaat het allemaal wat minder hard. De soort heeft zich in 1974-75 gevestigd in de oostelijke Ardennen. Hoewel er in jaren met goede vruchtzetting van sparren naar schatting enkele honderden broedparen voorkwamen (voornamelijk in de Hautes Fagnes), was er medio jaren tachtig geen sprake van uitbreiding, eerder het tegendeel (Schmitz, 1987). Gelet op de waarnemingsrubrieken in het tijdschrift Aves is de situatie sindsdien niet opzienbarend veranderd.

En verder?

Ondanks veel gespeculeer zijn de precieze redenen voor de recente afname van westelijke ("Britse") Barmsijzen onbekend, net als die voor de gestage toename van meer continentale populaties. Hetzelfde geldt overigens voor de Putter waarbij in Nederland exact het omgekeerde aan de hand is: toename en uitbreiding in de westelijke delen, afname in dieper landinwaarts gelegen gebieden (SOVON, 1987). Het lijkt erop dat zich bij deze soorten subpopulaties ontwikkeld hebben met deels verschillende habitatkeus. Gezien de ontwikkeling in Duitsland heeft zich daar een populatie Barmsijzen ontwikkeld die niet meer afhankelijk is van impulsen van de Britse eilanden, een blijkbaar onbezette niche (stedelijk gebied) heeft weten te bezetten en zo succesvol is dat er nog steeds expansiedrang is. Overigens zou het me nu ook weer niet verbazen wanneer de situatie in de uitbreidingsgebieden plotseling verandert. Denk hierbij aan de onvoorspelbare op-en-neergang van Europese Kanaries langs de randen van het verspreidingsareaal.

In ieder geval blijft het op deze manier boeiend het stedelijk gebied scherp in de gaten te houden, en ik kan me volledig aansluiten bij de oproep van Schepers (1996) om alert te zijn op het mogelijke voorkomen van Barmsijzen. Dat dit ook buiten Zuid-Limburg lonend kan zijn, bewijzen eigen waarnemingen. In Nijmegen heb ik in 1973-90 nooit Barmsijzen in het broedseizoen gezien. Maar zie, in 1991,

1992 en 1995 werd ik verrast door baltzende vogels in mijn eigen wijk. En in mijn nieuwe woonplaats, het vlak onder Nijmegen gelegen Malden, scheurde in mei en juni 1996 enkele malen een Barmsijs over mijn terrasje. Een voorbode van een toekomstige kolonisatie?

Literatuur

- Becker, P. 1993. Der Birkenzeisig *Carduelis flammea cabaret* besiedelt die Innenstadt von Hildesheim. Vogelk. Ber., Nieders. 25: 59-62.
- van Dijk, A.J., F. Hustings, H. Sierdsema & T. Verstrael 1996. SOVON Broedvogelverslag 1993. SOVON-monitoringrapport 1996/02. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Dijksen, A.J. 1996. Vogels op het Gouwe Boltje; een volledig overzicht van de avifauna van Texel. Langeveld & de Rooy, Den Burg.

- Ernst, S. 1988. Die Ausbreitung des Alpenbirkenzeisigs *Carduelis flammea cabaret* P.L.S. Müller, in Europa bis zum Jahre 1986. Mitt. Zool. Mus., Berlin 64 (Suppl. Ann. Orn. 12): 3-50.
- Marchant, J. & R. Gregory 1993. Seed-eater declines: new results from farmland CBC. BTO News 189: 8-9.
- Mildenberger, H. 1984. Die Vögel des Rheinlandes (2), Ges. Rhein. Ornith., Düsseldorf.
- Rheinwald, G. 1993. Atlas der Verbreitung und Häufigkeit der Brutvögel Deutschlands - Kartierung um 1985. Schriftenreihe DDA 12, Berlin.
- Schepers, F. 1996. Broedende Barmsijzen in stadstuinen. Limburgse Vogels 7: XX.
- SOVON, 1987. Atlas van de Nederlandse vogels. SOVON, Arnhem.
- Teixeira, R.M. 1979. Atlas van de Nederlandse broedvogels. Natuurmonumenten, 's-Graveland.

Fred Hustings, Promenade 159, 6581 BZ Malden

Bijzondere waarnemingen

Pestvogelinvasie 1996, ook in Limburg merkbaar

Gedurende de winter 1995/96 vond er een opvallend grote invasie van Pestvogels in West-Europa plaats. Vooral vanaf januari overspoelden deze bontgekleurde besseneters ons land. Uitzonderlijk grote groepen, tot meer dan 100 vogels bijeen, bleven soms wekenlang op dezelfde plek aanwezig. Ook in Limburg werd een aantal waarnemingen van Pest-

vogels gedaan. Ten opzichte van de Nederlandse situatie werden er echter relatief weinig gezien.

De eerste Limburgse Pestvogels kwamen mee met de eerste grote golf die Nederland bereikte (Hustings & Van Winden, 1996). Op 19 januari werden 13 exemplaren (11 adulte en twee 2^e kalenderjaar vogels) waargenomen te Velden in Noord-Limburg. Deze vogels zaten gedurende de namiddag op en bij enkele Gelderse Rozen. Regelmatig foerageerden ze op de bessen van deze struik. Vanaf die datum tot begin

Ook enkele volwassen Pestvogels bevonden zich tussen de grote aantallen eerstejaars vogels (foto: K. Lemmens)

maart werden regelmatig enkelingen en kleine groepjes verspreid over de provincie waargenomen. In totaal ging het om 18 waarnemingen (zie tabel 1). De meeste vogels waren slechts kort aanwezig.

Grotere groepen werden in Limburg vrijwel niet gezien. Behalve de eerst waargenomen groep in Velden, werden slechts enkele waarnemers in Maastricht tussen 7 en 27 februari verrast door grote aantallen Pestvogels. Deze exemplaren foerageerden (evenals vrijwel alle andere Limburgse Pestvogels, waarvan gegevens bekend zijn) op enkele vruchtdragende Gelderse Rozen in een tuin. Tijdens hun verblijf groeide de groep geleidelijk. Tijdens de ontdekking waren slechts drie exemplaren aanwezig. Drie dagen later zaten er al 14 Pestvogels. Nog eens vier dagen later was de groep aangegroeid tot 22 exemplaren en weer een week later, op 22 februari, zaten er 30. Daarna kwam een medewerker van de gemeente op het idee de Gelderse Rozen te snoeien. Hiermee verdween de voedselbron voor de Pestvogels. Toch verschenen nog tweemaal Pestvogels op deze lokatie: op 27 februari 38 exemplaren en bijna een maand later, op 22 maart de laatste groep in Limburg (voor zover nu bekend): 30 exemplaren. Opvallend hierbij is dat deze vogels terugkeerden naar dezelfde lokatie, die eerder een zeer geschikt voedselgebied was: toeval, of enkele vogels met een goed geheugen?

Wanneer kort een vergelijking wordt gemaakt met twee andere gebieden in Nederland (waarmee de auteur goed bekend is), blijkt pas echt de relatieve schaarste van Pestvogels in Limburg in 1996. In het werkgebied van de KNNV-Vogelwerkgroep Wageningen werden in januari-maart 1996 41 waarnemingen van Pestvogels gedaan, 36 hiervan vonden in Wageningen zelf plaats; het ging om ca. 490 vogels (Bakhuizen, 1996). Wageningen ligt slechts c. 30 km ten noorden van het noordelijkste deel van Limburg. In het op dezelfde breedtegraad als Noord-Limburg gelegen Walcheren, een gebied dat vele malen kleiner is dan de provincie Limburg werden 120 Pestvogels geteld (Walhout, 1996).

Het is echter niet uitzonderlijk dat Pestvogels tijdens invasiejaren Limburg (vrijwel) links laten liggen. Zowel Hens (1965) als Ganzevles *et al.* (1985) noemen een aantal jaren (1913/14, 1931/32, 1936/37, 1941/42, 1969/70 en 1972/73) waarin Pestvogels Limburg niet bereikten en de noordelijke delen van ons land wel.

Toch zijn ooit ook grotere aantallen Pestvogels in Limburg aanwezig geweest. Tijdens het invasiejaar

Waarneemdatum/ -periode	Aantal en plaats, bijzonderheden
19 januari 1996	13 ex. (11 ad, 2 2 ^e kj) Velden
22-28 januari 1996	1 2 ^e kj ♂ Heer, op 8 januari tegen ruit doodgevlagen
23-29 januari 1996	max. 3 ex. Weert
30 januari 1996	1 ex. Maastricht
2 februari 1996	1 ex. Maastricht
5 februari 1996	1 ex. Hout-Blerick
7-27 februari 1996	max. 38 ex., Maastricht
9 februari 1996	16 ex. Sittard
10 februari	4 ex. Stevensweert
9-15 februari 1996	1 ex. Baarlo
10 februari 1996	1 ex. Echt
20-30 februari	15 ex. Roermond
22-28 februari 1996	2 2 ^e kj ♀♀ Heer
27-28 februari 1996	1 ex. Nederweert
29 februari 1996	1 ex. Venray
7 maart 1996	1 ex. Maastricht
16 maart 1996	2 ex. overtrekkend Vijlen
22 maart 1996	30 ex. Maastricht

Tabel 1: Waarnemingen van Pestvogels in Limburg gedurende januari tot en met maart 1996 (kj=kalenderjaar).

1965/66 werden ca. 500 vogels in de provincie waargenomen, waaronder groepen van ca. 200 bij Hoensbroek en 120 te Berg aan de Maas.

Voor een overzicht van meer recente waarnemingen is gebruik gemaakt van gegevens uit het Vogelarchief Limburg. Hierin zijn voor de tien jaren 1986 tot 1995 slechts 12 waarnemingen opgenomen, die plaatsvonden tussen 3 november en 23 april. Geen enkel jaar kan worden beschouwd als een invasiejaar voor Limburg. Slechts twee waarnemingen uit het archief verdienen extra vermelding. Van 21 tot 23 april 1990 verbleven 67 exemplaren in de omgeving van Geulle. Deze waarneming was niet alleen uiterst laat in het seizoen, maar het betrof ook Pestvogels, die op bessen van Maretak foerageerden (Dolmans, 1990). Toch is er eenmaal nóg later een Pestvogel in Limburg gezien: 29 april 1990, 1 exemplaar bij Meers (K. Lemmens). De overige waarnemingen betroffen veelal zeer kleine aantallen Pestvogels die kort aanwezig bleven.

Bij het analyseren van de gegevens uit het archief bleek tevens dat waarnemers vrijwel nooit onderscheid maken tussen verschillende leeftijden en geslachten van de Pestvogels. Daarom volgt hier tot besluit van deze bijdrage een globale samenvatting van de voornaamste kenmerken van de verschillende typen vogels (De Knijff, 1982). Het verschil tussen volwassen en onvolwassen vogels is eenvoudig. Volwassen vogels hebben haakvormige patronen op de grote slagpennen, onvolwassen exemplaren vertonen slechts een lange rechte streep op hun vleugel

zonder haakvormige tekening. Het verschil tussen mannetjes en vrouwtjes is iets subtieler. Mannetjes hebben gemiddeld meer en vooral grotere rode lakpuntjes op de vleugel dan vrouwtjes, hebben een langere kuif en een bredere feller geel gekleurde eindband aan de staart. Daarnaast is er nog een aantal moeilijker vast te stellen kenmerken. Door het combineren van bovenstaande kenmerken is het meestal mogelijk nog meer te weten te komen over de Pestvogels die tijdens komende invasies Nederland en hopelijk ook Limburg zullen bereiken.

Dankwoord

Zonder de hulp van vier personen was deze tekst niet tot stand gekomen. Ran Schols leverde de gegevens met betrekking tot Pestvogels uit het Vogelarchief Limburg, Raymond Pahlplatz leverde enkele aanvullingen vanuit de regio Weert en de heer en mevrouw Smeets uit Maastricht gaven extra informatie over de Pestvogelgroep bij hen 'in de achtertuin'. Natuurlijk kon deze tekst ook niet worden gemaakt zonder de waardevolle informatie die alle waarnemers van Pestvogels doorgaven aan het archief.

Literatuur

- Bakhuizen, J.J., 1996. Pestvogels in de regio Wageningen. *Pennevluchten* 14(2): 64.
- Dolmans, M., 1990. Pestvogels in Geulle, voorjaar 1990. *Limburgse Vogels* 1(4): 25.
- Ganzevles, W., F. Hustings, F. Schepers, J. Ummels & W. Vergoossen, 1985. *Vogels in Limburg*. Publicatie NHG, reeks XXXV, aflevering 5-15.
- Hens, P.A., 1965. Avifauna van de Nederlandse provincie Limburg benevens een vergelijking met die der aangrenzende gebieden. Publicaties NHG, reeks XV.
- Hustings, F. & J. van Winden, 1996. Alvast iets over Pestvogels. *SOVON-nieuws* 9(2): 11-12.
- Knijff, P. de, 1982. Bepaling van leeftijd en geslacht bij Pestvogel. *Dutch Birding* 4(3): 73-79.
- Walhout, J., 1996. Recente meldingen januari-maart 1996. 't Zwellmpje 11(2): 29.

Arjan Ova, Gruttostraat 5, 5941 JD Velden

Bijeneter bij Schinveld

Op 15 mei 1996 zag ik omstreeks half zeven 's ochtends in het Gangelter Bruch (atlasblok 60-44-35) ten noorden van Schinveld een Bijeneter *Merops apiaster*. De vogel vloog samen met een groep Spreeuwen de grensweg over van Nederland naar

Duitsland. Ik raakte de vogel meteen kwijt maar na ca. vijf minuten zoeken zag ik de vogel in een dode populier op Duits grondgebied zitten. De helder blauwe onderzijde in combinatie met de gele keel sloten Groene Bijeneter en Kleine Groene Bijeneter uit. Verder had de vogel een rood achterhoofd en een gele rug, groenblauwe vleugels met oranjebruine schouders. De staart was groenblauw met opvallende verlengde middelste staartpennen.

De dode populier maakte deel uit van een rij populieren die bebouwd werden door een kolonie Spreeuwen. De Spreeuwen hadden het niet zo op de Bijeneter en deze werd dan ook geregeld verjaagd. Hierbij vloog een Spreeuw al kwetterend achter de Bijeneter aan tot deze besloten had ergens anders te gaan zitten. Als de Bijeneter even met rust werd gelaten ging de vogel op jacht. De vogel vloog dan van zijn uitkijkpost om een langsvliegend insect, meestal een hommelt, te vangen om deze vervolgens op zijn uitkijkpost te verorberen.

Na een half uur bij de Bijeneter te hebben doorgebracht vervolgde ik mijn inventarisatieronde. Ik ben om negen en om elf uur weer gaan kijken maar helaas kon ik de vogel nergens vinden. Daarna besloot ik mijn collega's, Frank Ellenbroek en Raymond Pahlplatz, op de hoogte te brengen van mijn waarneming. Ondanks het feit dat ik de vogel later op de ochtend niet meer had waargenomen vonden ze het toch de moeite waard om 's middags te gaan zoeken. Op de plek aangekomen zagen we al snel dat de vogel weer in de dode populier zat. Na een tijdje ging de vogel foerageren. De temperatuur was iets gestegen en de vogel bleef daardoor langer in de lucht. Hierdoor kwam de Bijeneter ook steeds dichterbij de grens en na tien minuten vloog de vogel Nederland weer in en ging in een populier zitten. Tijdens zijn foerageervluchten liet de Bijeneter een enkele keer het karakteristieke "pruuu pruuu" horen. Omdat de vogel vanuit onze positie niet goed meer te zien was liepen we om de populier heen. Ondertussen ging de Bijeneter op het weilandraster zitten in een groep Boerenzwaluwen.

In het begin van de middag heb ik de waarneming op de vogellijn ingesproken. De Bijeneter was de gehele dag nog aanwezig, maar tot ergernis van enkele vogelaars zat de vogel liever in Duitsland dan in Nederland(!). Enkele vroege vogelaars konden de dag daarop nog genieten van de Bijeneter want rond de klok van zeven vloog de vogel in zuidelijke richting over Schinveld weg en is niet meer teruggevonden. Te laat gekomen vogelaars moesten genoegen

gen nemen met een vrouwtje Grauwe Klauwier die op dezelfde plek was opgedoken.

Dit is buiten een broedgeval in 1964 tussen Horn en Heythuizen de vierde waarneming van een Bijeneter in Limburg. De overige bekende waarnemingen zijn begin juli 1955 bij Maastricht, 7 november 1965 bij Schinnen en 3 juni 1982 bij Venlo. Het ging in alle gevallen om één exemplaar (Ganzevles *et al.*, 1985).

Literatuur

Ganzevles, W., F. Hustings, F. Schepers, J. Ummels & W. Vergoossen, 1985, Vogels in Limburg, Publicatie NHG, reeks XXXV, aflevering 5-15.

Jan-Erik Kikkert, Korte Kerkstraat 75, 5664 HZ Geldrop

De Kerkelzanger van Eygelshoven betrof de eerste waarneming voor Limburg (foto: R. Schols)

Krekelzanger te Eygelshoven

Bij het inventariseren van de vogelstand bij het stuwmeer van Kerkrade, ook wel de Groene Long genoemd, deed ik op 4 juni 1996 voor mijen voor vele anderen een leuke waarneming. Zoals altijd was ik vanaf 05.00 uur op pad en was thuis al naar het "kleine kamertje" geweest. Maar zoals altijd moet ik onderweg ook nog een keer, zo ook deze dag. Ik liep de Brughhofweg af achter het zwembad maar de druk werd uitermate groot, zodat ik zo snel mogelijk in een van de daar aanwezige bosjes dook. Tijdens mijn bezigheden aldaar hoorde ik een eigenaardige zang. Na het gelukzalige gevoel van iets verlost te zijn, kon ik me wat meer op het geluid concentreren en vond dat het erg op een Kerkel leek. Meteen werd de link gelegd met de Kerkelzanger *Locustella fluviatilis*, zeker omdat ik wist dat 's ochtends vroeg in nat gras, Kerkels nog niet actief zijn. Ik was bekend met de zang van Sprinkhaanzanger en Snor en deze twee vogels voldeden niet aan het geluid dat ik op dat moment hoorde. Omstreeks 08.15 uur wist ik het geluid goed te lokaliseren en vond de vogel op een oude droge stengel van Wilgenroosje, op ongeveer een meter hoogte. Met ver opengesperde bek, onderwijl zijn kop naar links en rechts draaiend zat hij te zingen, mijn gedachte "dit is een goeie" deed mijn hart in mijn keel bonzen. Na hem goed te hebben bekeken en wat aantekeningen te hebben gemaakt, ging ik vervolgens op de fiets naar een telefooncel en heb mijn vaste vogelkijkvriend Giel Boonstra op zijn werk gebeld, die meteen kwam kijken.

Bij terugkomst in gezelschap van Giel Boonstra was de vogel nog steeds aanwezig. Hij liet zich goed bekijken op een afstand van tussen de 20 en 50 meter. De vogel was zo groot als een Snor of Sprinkhaanzanger, de bovendelen waren ongestreept grijs-bruin met een korte handpenprojectie. De borst was licht gestreept, vuilwitachtig, het meeste aan de zijkant. De onderstaartdekveren waren bruin met lichte kenmerkende randjes aan de veren waardoor een "gewolkt" effect ontstond. Staart afgerond, bovenzijde bruinig met donkere eindrand. Lichte oogring en een lichte wenkbrauwstreep. De vogel had roze poten die door het licht soms iets donker leken. De vogel zong tijdens zijn verblijf tot en met 9 juni van 's ochtends 05.00 uur tot ongeveer 10.00 uur en 's avonds vanaf 19.30 uur tot ten minste 23.00 uur. Dit betreft de eerste waarneming van een Kerkelzanger voor de provincie Limburg. Het betreft de derde voorjaarswaarneming voor Nederland in 1996. Twee andere vogels werden dit voorjaar opgemerkt, waarvan een nabij Eindhoven en de andere in de provincie Overijssel.

De Kerkelzanger wordt in Nederland inmiddels jaarlijks waargenomen en is bezig zich als broedvogel in Nederland te vestigen. De soort breidt zich in westelijke richting uit en komt normaal in Oost en Noord-oost Europa voor. Hopelijk zal deze uitbreiding tot meer waarnemingen in onze provincie leiden.

Nico Schaafstra, Burgemeester Dohmenplein 7, 6471 JD Eygelshoven

Vogelwaarnemingen

Aflevering 7, juli 1995 tot en met maart 1996

Het gaat onverminderd goed met het waarnemingen-archief. Momenteel bevat het Vogelarchief Limburg al zo'n 70.000 waarnemingen. Natuurlijk kan het altijd nog beter want er zijn genoeg vogelaars die maar sporadisch meldingen doorgeven en nog een heel leger dat hun waarnemingen van vele jaren geleden nog niet heeft ingestuurd. Maar niet geklaagd; Limburg bezit momenteel toch maar mooi een van de best draaiende regionale waarnemingen-archieven. Blijf vooral uw gegevens insturen. En hoe meer mensen daarbij de Amersfoortcoördinaten (tot op 100 meter nauwkeurig) gebruiken (in plaats van kilometerhokken), hoe beter! Daarmee wordt namelijk de waarneemplaats pas echt gedetailleerd (en dus perfect bruikbaar) weergegeven!

In deze zevende aflevering van de waarnemingenrubriek zullen we proberen een indruk te geven van opmerkelijke en interessante vogelmeldingen in de periode juli 1995 tot en met maart 1996. Omdat er over deze periode meer dan 15.000 gegevens werden doorgegeven moeten we helaas flink samenvatten.

Juli

Hoewel net over de grens in België is de melding van een **Kleine Zilverreiger** bij Boorseme op de 6e het vermelden waard (LEM). Half juli leverde vier waarnemingen op van de **Ooievaar**: bij Susteren, Koningsbosch en Kerkrade. Bij Buggenum werden deze maand tot 150 Grauwe Ganzen geteld (LEP).

Zomertalingen (maximaal 6 ex.) werden deze maand bij de Bouxweerd en Ifteren gezien (MEE, DOL). Zeer opmerkelijk is de waarneming van een **Brilduiker** in de Ravenvennen bij Lomm op de 29e (OVA). De enige **Rode Wouw** van deze maand vloog op de 12e over Eckelrade (PRV), terwijl een vroege **Blauwe Kiekendief** op de 8e bij Koningsbosch verbleef (BRI). In tegenstelling tot sommige andere jaren was juli 1995 vrij matig te noemen voor steltlopers. Leuk is in ieder geval de **Krombekstrandloper** op de 20e en het duo **Rosse Grutto's** op de 31e bij de Bouxweerd bij Buggenum (MEE). Verder ontvingen we bescheiden aantallen waarnemingen van de **Kempshaan** (2), **Regenwulp** (2), **Tureluur** (2), **Groen-**

pootruiter (7), **Witgatje** (16, maximaal 7 ex.), **Bosruiter** (12, maximaal 6 ex.) en **Oeverloper** (26, maximaal 12 ex.).

Er werden van zeven verschillende plaatsen **Geelpootmeeuwen** gemeld, met een maximum van 4 exemplaren aan de Maas bij Belfeld op de 25e (SCW). Verder zat hier van 24 tot en met 27 juli een **Grote Mantelmeeuw**. Verspreid langs de Maas in Midden-Limburg werden **Visdieven** opgemerkt (maximaal 2 ex., div. waarn.); opmerkelijk was een vogel boven een plas bij Valkenburg op de 4e (LEM). Een **Zwarte Stern** werd op de 1e bij Buggenum gezien (LEP). Spectaculairder is zonder twijfel een adulte **Middelste Bonte Specht** bij het Geldernsch Kanaal, Hamert op 8 juli (KOI). Op de laatste dag van deze maand zat een **Rouwkwikstaart** op en rond het provinciehuis in Maastricht (LEM e.a.). Bij Geulhem vertoefde op de 20e een **Waterspreeuw** (HEW). Zeer bijzonder was de **Orpheusspotvogel** die van 7 tot en met 12 juli op Petit Gravier ten zuiden van Maastricht zat te zingen (KUR, SCP). De broedende **Grauwe Klauwier** bij Afferden was ook dit jaar weer present (NOO).

Augustus

Op een plasje net over de grens bij Brunssum verbleef van 26 augustus tot en met 5 september een **Roodhalsfuut** (QUA). **Geoorde Futen** werden gemeld van de Deurnese Peel, De Banen en bij Maasbracht (NOO, MEE, SCA). Het aantal gemelde **Aalscholvers** was deze maand nog niet echt groot; maximaal 143 ex. bij Osen op de 6e (KUR). Dezelfde waarnemer zag op de 10e bij Koningssteen een adulte en een juveniele **Kwak**. Een **Grote Zilverreiger** op de 20e bij Brunssum (QUA) en een **Purperreiger** bij Leve-roij op de 2e (HOT) maken duidelijk dat ook buiten het Maasdal zeldzame reigers te ontdekken zijn.

In de Deurnese Peel (Brabant) verbleven vanaf de 8e maximaal 5 **Zwarte Ooievaars** (NOO, ALA); de enige Limburgse vogel van deze maand vloog op de 15e over Ifteren (DOL). Van zijn witte collega de **Ooievaar** zaten 2 ex. op de 28e bij Buggenum (MEE) en 1 ex. op de 4e bij Schinveld (QUA).

Het aantal **Grauwe Ganzen** langs de Maasplassen bij Swalmen, Buggenum en Maasbracht steeg gestaag tot ca. 450 ex (div. waarn.). Een **Pijlstaart** zat op de 31e bij Buggenum (MEE). Hier zaten ook de

gehele maand tot maximaal 13 **Zomertalingen** (div. waarn.). Kleinere aantallen werden gemeld van Grevenbicht (SCL), Itteren (DOL) en de Eijsder Beemden (KUR). Augustus was ook weer goed voor flink wat waarnemingen van **Wespendieven**; zowel rondhangende broedvogels en hun jongen (13 waarnemingen) als de eerste trekkers (12 waarnemingen). **Rode Wouwen** werden gezien in de Grootte Peel op de 3e (COM) en bij Kerkrade op de 7e (SCA, REN). Opvallend was dat deze maand slechts één actief trekkende **Bruine Kiekendief** werd gemeld (DOL) tegenover 13 waarnemingen van pleisterende vogels (div. waarn.). De trek van **Visarenden** kwam deze maand daarentegen wel behoorlijk op gang (in totaal 18 meldingen) met als eerste waarneming 2 augustus bij Blerick (MAP) en een (voorlopig) maximum van 2 exemplaren op de 28e bij Koningssteen (HUI). Een zeer vroeg **Smelleken** trok al op de 30e langs Tegelen (SCW). Uit de in totaal 6 meldingen van **Kwartels** deze maand springt de zichtwaarneming van een familie het meest in het oog (NIJ). **Porseleinhoentjes** werden gezien bij het Melickerven op de 12e en bij Weustenrade, Heerlen op de 12e en 13e (SCP e.a.). De enige doorgegeven **Bontbekplevier** van deze maand vloog op de 20e langs Itteren, waar op de 13e overigens ook een **Bonte Strandloper** verbleef (DOL). Een eenzame **Goudplevier** zat op de 10e bij Maasbracht (SCA). De 4 waarnemingen van **Kemp-hanen** kwamen alleen van Itteren. Verder ontvingen we deze maand 13 meldingen van **Kleine Plevieren** (maximaal 6 exemplaren), 35 van de **Watersnip** (max. 23 ex.), 2 van de **Grutto** (bij Itteren), 4 van de **Regenwulp** (losse ex.), slechts 2 van de **Zwarte Ruiter** en **Tureluur**, 24 van de **Groenpootruiter** (max. 11 ex. bij Tegelen, SCW), 45 van het **Witgatje** (maximaal 14 ex. op de 20e in de Mariapeel-Deurnese Peel, ALA), 14 van de **Bosruiter** (tot 7 ex.) en 52 van de **Oeverloper** (max. 25 ex. bij Tegelen op de 22e, SCW). Een groep van 193 **Kleine Mantelmeeuwen** op de 3e bij de Hamert blijft in Limburg de moeite waard (OVA). Dat geldt zeker voor de 16 ingezonden waarnemingen van de **Geelpootmeeuw**, waaronder een groep van 10 ex. op de 26e bij het Belgische Kerkeweerd tegenover Obbicht (SCL, STN) en de twee **Grote Mantelmeeuwen** bij Kessel op de 23e (HUI). Met 3 meldingen van **Visdiefjes** en 2 van de **Zwarte Stern** was de sternentrek deze maand maar onopvallend. Maria Hoop leverde de enige twee **Draaihalzen** van deze maand op; 1 exemplaar van 12 tot en met 14 augustus (BRI) en 1 ex. op de 30e (EVE). Een groep van 2.000 **Boerenzwalu-**

wen in de Mariapeel verzamelde op de 26e moed voor het trekseizoen (ALA). De eerste **Duinpieper** van het najaar werd op de 19e in de Grootte Peel gescoord (SEC). De **Rouwkwikstaart** van het provinciehuis dook ook nog op 3 augustus op (COJ e.a.). De doortrek van **Paapjes** (12 meldingen, maximaal 9 vogels op de 30e, EVE) en **Tapuiten** (16 gevallen, waaronder een verspreide groep van maar liefst 40 ex. op de 16e bij Maasbracht, LEP) was deze maand behoorlijk goed te noemen. **Bosrietzangers** werden nog tot de 17e af en toe van de Kleine Weerd bij Maastricht gemeld (COJ e.a.). **Fluiters** schijnen in augustus altijd plotseling van de aardbodem te verdwijnen, vandaar dat de 3 meldingen bij de Meinweg en Echt tot de 18e zeker het vermelden waard zijn (EVE). Een echte kraker deze maand was de **Notekraker** die op de 25e bij Echt door een gelukkige waarnemer werd gesignaleerd (VEE).

September

Opmerkelijk waren de 31 **Dodaarzen** in de grensstreek bij Brunssum op de 1e (QUA).

Twee **Roodhalsfuten** verbleven van 2 tot en met 19 september bij Herten (LEP, KUR). Een **Geoorde Fuut** werd bij Brunssum gesignaleerd. Zeer onverwacht was de aanwezigheid van een juveniele **Kuif-aalscholver** op de Maas ten zuiden van Maastricht op de 12e (SCL, LEM e.a.). Bij Wessem verbleef op de 3e een **Kleine Zilverreiger** (KUR). Op 10 september werd in de Grootte Peel een **Zwarte Ooievaar** gezien (SEC), terwijl **Witte Ooievaars** op drie verschillende plaatsen gezien werden.

De grootste groep **Grauwe Ganzen** deze maand bestond uit 750 vogels die pleisterde bij Koningssteen op de 3e (ROJ). Op de 17e zaten er alweer 80 **Smienten** bij de Clausentrale (VER) en ook de eerste tientallen **Tafeleenden** en **Kuifeenden** doberden al op de Maasplassen. **Zomertalingen** werden deze maand nog af en toe gezien tot de 24e. Een vroege **Brilduiker** werd bij Koningssteen opgemerkt op de 15e (KUR). Bij Stevensweert zaten twee **Eidereenden** op de 21e (VER, WIE), een ander exemplaar zat op de 30e bij Tegelen (GUJ). September was goed voor in totaal 17 waarnemingen van de **Wespendief**. Met 40 meldingen van de **Bruine Kiekendief** en topaantallen van 12 exemplaren langs Grevenbicht op de 16e (SCL) en 25 exemplaren in en over de Grootte Peel op de 18e (SEC) deed deze soort het deze maand bijzonder goed. Vanaf de 17e verscheen weer een aantal **Blauwe Kiekendieven** in

Limburg. Drie waarnemingen van een **Rode Wouw** in september zijn vrij mager te noemen (over Echt en de Zoom, VER, ROJ, LOV), maar een **Zwarte Wouw** op de 19e over de Mariapeel-Deurnese Peel is zeer bijzonder (ALA).

Visarenden waren met in totaal 34 waarnemingen bijna algemeen te noemen deze maand. Dat geldt zeker niet voor het mannetje **Roodpootvalk** dat op de 19e over de Mariapeel-Deurnese Peel vloog (ALA). Ook het **Smelleken** was deze maand behoorlijk schaars met maar 6 meldingen.

Slechtvalken werden gemeld van Someren-Eind (Brabant, SEC), Beesel (HUJ), Maasbracht (div. waarn.) en uit de omgeving van Maria Hoop (EVE, LAH). Vrij late **Kwartels** zaten op de 10e bij Maria Hoop (ROJ) en op de 14e bij Margraten (NIJ). De eerste **Kraanvogel(s)** werden op de 30e gehoord boven Thorn. Zeer spectaculair maar helaas voor weinigen weggelegd was een **Griël** op de Groote Heide bij Venlo op de 26e (PET). Er trokken op 1 september 2 **Zilverplevieren** over Maria Hoop (EVE), een **Drieteenstrandloper** zat op de 24e bij Itteren (DOL) en een **Temmincks Strandloper** liep op de 15e in de Bouxweerd rond (MEE). Verder waren er deze maand drie meldingen van een **Kleine Strandloper** en acht van de **Bonte Strandloper**. Het eerste **Bokje** werd op de 18e in de Mariapeel-Deurnese Peel opgemerkt (ALA). **Zwarte Ruiters** deden het met 8 waarnemingen een stukje beter ten opzichte van vorige maand; het aantal meldingen van **Groenpootruiters** (24) was daarentegen precies gelijk aan dat van augustus. Opmerkelijk was een **Steenloper** op de 3e bij Buggenum (SCA). Dezelfde waarnemer had op de 24e nomaals geluk met een **Zwartkopmeeuw** bij Roosteren. **Geelpootmeeuwen** waren met 8 meldingen vertegenwoordigd, terwijl van de **Grote Mantelmeeuw** alweer 7 waarnemingen binnenkwamen. Twee **Zwarte Sterns** (KUR) en 4 waarnemingen van **Visdieven** (div. waarn.) konden het magere najaar voor sterns niet echt meer opkrikken.

Een gelukkige vogelaar zag bij Koningsbosch op de 6e, 11e en 17e een **Draaihals** rondscharrelen (LAH). Grote aantallen **Boerenzwaluwen** trokken op de 13e langs Rimborg (3.010 ex., SCA) en op de 18e over de Zoom (1.252 ex., LOV). Verder werden 12 waarnemingen van trekkende **Duinpiepers** doorgegeven, met een maximum van in totaal 7 ex. over de Groote Peel op de 17e (SEC). Zeer interessant was ook een vroege **Roodkeelpieper** die op de 3e bij de Hamert verbleef (KOI). De eerste **Koperwieken** van dit najaar werd op de 22e bij Venlo opgemerkt (PET),

terwijl de laatste **Grasmussen** op de 17e werden gemeld bij Geulle (DOL) en Grevenbicht (SCL). Een **Witkopstaartmees** op de 17e bij Bemelen (NIJ) en 4 **Buidelmezen** bij Brunssum op de 30e (QUA) en een **Kruisbek** op de 16e bij Vijlen (PHI) zijn eveneens het vermelden waard. Over de Groote Peel werd een trekkende **Ortolaan** opgemerkt (SEC), bij Grevenbicht lukte dit drie keer (SCL).

Oktober

Op de 15e werd een **Roodhalsfuut** waargenomen te Eijsden (TES), terwijl op het einde van de maand een ex. te Osen verbleef (KUR, SCA, VER). De enige **Geoorde Fuut** zat halverwege oktober in de Bouxweerd (MEE). Het hoogste aantal **Aalscholvers** werd op de 29e te Ohé en Laak gemeld: 1.275 ex. (VRE). Een late **Purperreiger** zat op de 11e bij Kollegreend (J. Keijers). **Ooievaars** trokken over Maastricht op de 9e (9 ex., BEC) en op de 23e over de Zoom (3 ex., LOV, MEE). De eerste **Kleine Zwaan** vloog op de 22e over de Hochter Bampd, Lanaken (STK). **Wilde Zwanen** waren er vroeg bij dit jaar met 15 ex. over de Deurnse Peel op 28 oktober (ALA) en een dag later 8 ex. over de Zoom (LOV). De eerste **Rietganzen** vlogen op 22 oktober over de Groote Peel (4 ex., SEC). Grote aantallen **Grauwe Ganzen** verbleven bij Maasbracht, met een maximum van 700 ex. (LEP). Op de 14e werden reeds 570 **Smienten** bij de Clauscentrale geteld (VER). Op dezelfde dag werden 3 **Eidereenden** bij Eijsden gezien (SCA). **Zwarte Zeeënden** werden gemeld op 1 oktober (3 ex. over de Maas bij Velden, OVA) en op de 22e (2 ex. Osen, SCA). De eerste **Brilduiker** verscheen op de 18e te Osen (REN). Opmerkelijk vroeg was het vrouwtje **Grote Zaagbek**, dat op 1 oktober boven de Maas bij Velden werd ontdekt (OVA). Opmerkelijk waren de late meldingen van overvliegende **Grauwe Kiekendieven** in de Groote Peel op 22 en 29 oktober (SEC) en een pleisterend ex. op de 24e bij Griendtsveen (RIC). **Visarenden** werden nog gezien te Grevenbicht (3 ex. trekkend op de 6e, SCL), op de 7e te Oost-Maarland (POC) en op de 8e boven Nederweert (WOW). Een passerende **Roodpootvalk** op 8 oktober bij Maria Hoop is het vermelden waard (EVE). **Slechtvalken** werden gemeld van Osen, Maasbracht en Spaubeek. **Waterrallen** verbleven in de Deurnse Peel (ALA), te Schinveld en bij Brunssum (QUA). Vanaf de 16e werden trekkende **Kraanvogels** opgemerkt (in totaal 10 meldingen). Pleisteraars zaten op 23 oktober bij Wittem (12 ex., BEL) en vanaf de 24e

in de Grootte Peel (3 ex., RIC, SEC). Op 6 oktober werd nog een **Kleine Plevier** bij Grevenbicht ontdekt (SCL). Zeer uitzonderlijk waren de 16 trekkende **Zilverplevieren** over de Zoom op 6 oktober (LOV); bij de Bouxweerd verbleven 2 ex. van de 6e tot de 13e (MEE). Er werden 6 **Bokjes** doorgegeven. Solitaire **Houtsnippen** zaten te Oijen (HUJ) en in De Doort (REN). Er bereikte ons slechts één melding van **Zwarte Ruiters**: 4 ex. in de Grootte Peel op de 3e (SEC). Een late **Bosruiter** liet zich op de 8e zien te Susteren (KUR). Verraderlijk was een (ontsnapte) **Amerikaanse Stelkluut** die op de 10e bij Smeermaas verbleef (KUR) en die ook al in september bij Geulle was gezien. Flinkte trek van **Houtduiven** werd op de 21e bij Neerbeek opgemerkt (26.000 ex., SCL, BOO, STN). Op 8 oktober vloog nog een **Koekoek** over de Grootte Peel (SEC). Verrassend was de **Velduil** op 21 oktober bij Maria Hoop (BOJ, REN, SWI). Een groepje van 6 late **Gierzwaluwen** passeerde Eijsden op de 9e (VER). Er werd welgeteld één **Kuifleeuwerik** gezien, bij Weert (LOV). Een overtrekkende **Grote Pieper** werd op de 2e genoteerd in de Grootte Peel (SEC) en op de 9e in De Zoom (LOV, MEE). Op 5 oktober vloog nog een **Duinpieper** over de Grootte Peel (SEC). Er waren twee meldingen van trekkende **Roodkeelpiepers**: 2 ex. op de 6e bij Grevenbicht (SCL) en één bij Swalmen op de 8e (ASS). De enige **Beflijster** zat op 14 oktober bij Maria Hoop (BOJ). De laatste **Kleine Karekiet** werd op de 7e langs de Maas bij Tegelen opgemerkt (SCW). Net als in 1994 werden ook nu weer **Baardmannetjes** in

oktober gezien: op de 5e 1 trekkend ex. over de Grootte Peel (SEC) en op de 8e en 26e resp. 1 en 2 ex. op de Hamert (KOI, OVA). Er was een melding van een **Taigaboombkruiper** op de Hamert op de 30e (JAE). **Buidelmezen** werden gezien op de 14e over Neerbeek (SCL) en te Oost-Maarland (SCA). Vanaf de 8e werden trekkende **Barmsijzen** genoteerd (7 waarnemingen, 15 ex.), waarvan geen enkele in Zuid-Limburg. Zeer bijzonder was de melding van een **Roodmus** bij Hout-Blerick op 29 oktober (BSK). Trekkende **IJsgorzen** vlogen op de 2e en de 24e over de Grootte Peel (SEC) en eveneens op de 2e over De Zoom (LOV, MEE). Bij Spaubeek passeerde op de 22e een **Grauwe Gors** (SCL), bij Itteren pleisterden op de 29e 6 ex. (DOL).

November

Een **Roodhalsfuut** werd vrijwel de hele maand gezien bij Heel en Osen. Een op 26 november over de Hornerheide vliegende **Grote Zilverreiger** is zeker het vermelden waard (HEI). Op de 5e zat een groep van 105 **Blauwe Reigers** op de Hochter Bampd te Lanaken (COJ). Op dezelfde dag werden 10 **Wilde Zwanen** gemeld te Asselt (HUJ). Bij Stevensweert pleisterden 650 **Grauwe Ganzen** op 26 november (ROJ), het hoogste aantal deze maand. Op de 12e werden 120 **Nijlganzen** geteld bij Ooijen (OVA). Het aantal **Smienten** bij de Clauscentrale groeide aan tot 850 ex. op de 25e (VER), en bleef daarmee onder het novembermaximum van 1994 (1.100 ex.). In de

Langs de Maas bij Eijsden werden recordaantallen Grote Zaagbekken geteld (foto: K. Lemmens)

tweede helft van de maand verbleef een mannetje **Witoogend** op het grindgat bij Oost-Maarland (REN, TES, VER). Vanaf de 12e gaven daar eveneens twee **Toppereenden** acte de présence (REN, TES). De drie **Eidereenden** van Oost-Maarland bleven aanwezig (SCA, STN, TES). Daarnaast is de soort gemeld van Asselt (BOJ, REN) en de Mookerplas (4 ex. op de 25e). Zeeëenden lieten het in deze normaal gesproken goede maand vrijwel afweten: we kunnen ons beperken tot de waarneming van drie **Grote Zeeëenden** te Oost-Maarland op de 23e (REN, SCA). De eerste **Nonnetjes** lieten zich op de 25e zien bij Heel (4 ex., DOL). **Rode Vrouwen** waren met 4 ex. vertegenwoordigd (BRI, HOT, RIC). Topper van de maand was een overvliegende **Zeearend** over de binnenstad van Roermond op de 20e (N. Bosmans). Er waren nog drie meldingen van **Bruine Kiekendieven** deze maand. Er werden in totaal maar liefst 52 **Blauwe Kiekendieven** doorgegeven. **Slechtvalken** werden vijf keer gemeld, waarvan eens een keer geen enkele bij Maasbracht. Een zeer late **Kwartel** bevond zich op 4 november bij Koningsbosch (BEC). **Watterrallen** zaten bij Brunssum (QUA) en Tegelen (MAP). Voor de **Kraanvogel** was het een vrij rustige maand, met 8 meldingen van 430 ex. Vanaf de 24e pleisterden 30 ex. in de Deurnse Peel (NOO). Een **Bonte Strandloper** verbleef op de 12e bij Eijsden (TES). Er waren vier meldingen van **Bokjes** en zes van de **Houtsnip**. Een late **Groenpootruiter** trok op

de 5e over Neerbeek (SCL). **Oeverlopers** werden nog gezien op de 23e (Clauscentrale, VER) en 25e (Osen, MEE). Bij Maria Hoop werd weer een **Velduil** gezien en wel op de 4e (ROJ). De Vloedgraaf bij Susteren leverde een **Oeverpieper** op (11 november, ROJ). Opvallend is de melding van 100 **Goudhanen** bij Echt op de 24e (LAH). Een **Witkopstaartmees** werd op 5 november ontdekt bij Asselt (SCA). In het Vijlenerbos zaten 2 **Taigaboomkruipers** op de 12e (JAE). Twee **Bonte Kraaien** fleurden Ysselsteyn op (26 november, ALA). Ook de **Raaf** van de Meinweg, op de 24e, mag er wezen (JAS). **Europese Kanaries** werden 10 keer gemeld, met een maximum van 22 ex. op de Maastrichtse Kleine Weerd (COJ e.a.). De invasie van **Barmsijzen** zette goed door: er werden 532 ex. waargenomen, met als maximum 130 ex. in de Deurnse Peel op de 24e (NOO). Een **IJsgors** trok op de 2e over De Zoom (LOV, MEE). Bij Itteren waren in de eerste novemberweek nog steeds **Grauwe Gorzen** aanwezig (4 ex., DOL).

December

Bij Ool waren tot 8 december 2 **Roodkeelduikers** aanwezig, daarna tot het eind van de maand nog één ex. De **Roodhalsfuut** van Osen werd op de 15e en de 30e waargenomen (DOL, VER). Op de 30e verbleef tevens een ex. te Oost-Maarland (EVE, TES). Oudjaarsdag leverde twee **Roerdompen** op: een bij Ohé

De Grote Pieper in de Eijsder Beemden was een van de weinige serieuze pogingen tot overwintering in Nederland (foto: K. Lemmens)

en Laak (KUR) en een bij een tuinvijver te Geleen (L. Nijssen). Het aantal **Kleine Zwanen** bij de Bouxweerd liep op tot 150 ex. op de 27e (MEE). Een **Wilde Zwaan** werd aldaar gemeld op de 16e en 29e (BOJ, MEE) en bij Oost-Maarland (vanaf de 29e, EVE, TES). Op eerste Kerstdag zaten 800 **Rietganzen** in het Echterbroek (SWI). **Taigarietganzen** zijn gemeld op 2 december (60 ex. Buggenum, MEE) en op de 29e (50 ex. Ooijen, JAE). Bij Buggenum zat ook een **Kleine Rietgans**, op 28 en 29 december (MEE). Het aantal **Tafeleenden** bij Oost-Maarland liep op tot 2.400 (COJ). Vanaf de 21e werd op dezelfde plek een **Witoogend** gezien, tijdens de Kerst zaten er zelfs 2 ex. Op 28 december verbleef een, waarschijnlijk ontsnapt, ex. op de Vloedgraaf bij Nieuwstadt (VRE). Het was een goede maand voor **Toppereenden**, met waarnemingen op de volgende plaatsen: Maas bij De Hamert (1 ex.), Meers (2 ex.), Itteren (5 ex.) en Eijsden (max. 9). Bij Ool dobberden 2 **Eidereenden** op de 8e (JAE, VER) en een **Zwarte Zeeëend** op de 3e (ROJ). Ook de 40 **Brilduikers** bij Osen op de 30e verdienen een vermelding (JAE). Een dag later werden bij Oost-Maarland 92 **Grote Zaagbekken** geteld (COJ). Een hybride mannetje **Witoogend x Tafel-eend** zat op de 21e bij Eijsden (TES).

Rode Vrouwen werden nog gezien boven de Astense Peel op de 4e (RIC) en op de Brunsummerheide (12e, SCA). Een adulte **Zeearend** zorgde voor veel spektakel door vanaf 21 december achtereenvolgens Oost-Maarland en diverse Middenlimburgse Maasplassen aan te doen. Minder mediagevoelig was een **Bruine Kiekendief** te Oost-Maarland op de 23e (REN, SCA). Verrassend was een **Ruigbootbuizerd**

De Frater wordt een steeds zeldzamere overwinteraar in Limburg (foto: D. Meeuwissen)

in de Groote Peel op de 30e (LIP). **Slechtvalken** werden gesignaleerd bij Rijkkel, Maasbracht, Susteren en Itteren. Een **Waterral** sloop langs de Geleenbeek bij Oud-Roosteren op de 27e (VRE). Een aantal van 100 **Waterhoentjes** mag tegenwoordig best worden genoemd (Oost-Maarland, COJ). De in de Deurnse Peel pleisterende **Kraanvogels** werden op 3 december nog gezien (SOM). Daarnaast waren er vier waarnemingen van in totaal 15 trekkende ex. (ALA, SCW). Op 3 december trokken 50 **Goudplevieren** over Stevensweert (REN). Op de 28e zaten nog drie **Bonte Strandlopers** bij Asselt (BOJ). Met 11 ex. was het **Bokje** goed vertegenwoordigd deze maand. Een **Houtsnip** zat op de Haeselaar (13e, EVE) en op de 30e te Venray (ALA). In de tweede helft van de maand werd nog een **Oeverloper** gemeld tussen Heugem en Eijsden (COJ, JAE, KUR) en bij Holtum (ROJ). Bij Ool werden op 8 december 2 **Zwartkopmeeuwen** ontdekt (JAE, VER). Er kwamen 16 meldingen van de **Geelpootmeeuw** binnen. Vermeldenswaard is de waarneming van drie **Grote Mantelmeeuwen** bij Klein-Vink, Arcen op de 28e (JAE). De **IJsvogel** kende een topmaand, met meer dan 100 ex. Voor de meesten zou het tevens hun laatste maand zijn... Spectaculair is de overwinterende eerste winterkleed **Grote Pieper** die vanaf 8 december in de Eijsder Beemden domicilie had gekozen. Bij Rijkkel werd op de 25e een aantal van 30 **Waterpiepers** genoteerd (JAE). Te Eygelshoven zaten op 1 december nog 2 **Zwarte Roodstaarten** (SCA). Opvallend genoeg werden de hele maand **Roodborstapuiten** gemeld (Deurnse Peel, Buggenum, Echt, Oost-Maarland). Een zeer late **Beflijster** liet zich op de 1e in de Groote Peel zien (RIC). Het aantal meldingen van de **Tjiftjaf** bedroeg maar liefst 30. Het maximale aantal van 10 ex. werd genoteerd in de Eijsder Beemden op 8 december (COJ). Ook nu was er weer een **Witkopstaartmees** en wel te Sittard op de 31e (STN). Op de 24e werd een **Russische Kauw** gezien te Oost-Maarland (BEL). Een **Bonte Kraai** verbleef op de 1e bij Buggenum (HOT), terwijl op de 2e en 12e 3 ex. werden gezien te Ysselsteyn (ALA, RIC). **Europese Kanaries** zaten bij Tegelen, Roermond en Eygelshoven. De groep bij Maastricht groeide aan tot liefst 54 ex. op de 22e (COJ, JAE). **Fraters** werden gemeld van Ooijen (1 ex., JAE), de Groote Peel (7 ex., LIP) en Buggenum (3 ex., MEE). **Barmsijzen** waren nog algemener dan in november: in totaal zijn 1.363 ex. doorgegeven, waaronder 200 in de Deurnse Peel op de 30e (RIC) en meer bescheiden aantallen in Zuid-Limburg. Bij Ko-

ningsbosch werden 150 **Geelgorzen** geteld op 23 en 24 december (LAH). Bij Itteren zaten weer **Grauwe Gorzen** (maximaal 14 ex., DOL). Ook bij Oost-Maarland werd er een gezien (COJ).

Januari 1996

Er werden in deze maand 4 **Roodhalsfuten** waargenomen. Leuk was de waarneming van een **Grote Zilverreiger** die op 2 januari de Oolderplas te Herten over vloog (KUR). Er werden 4 **Roerdompen** gemeld in deze voor hen moeilijke periode. De **Ooievaar** van Swalmen werd tot 16 januari gezien, later zou hij dood worden opgeraapt. Het aantal **Kleine Zwanen** nabij Kessel groeide aan tot 120 ex., daarnaast werden tot maximaal 6 **Wilde Zwanen** geteld bij Swalmen (div. waarn.) en vlogen er op de 25e nog eens 5 ex. bij Eijsden richting België (TES). In Noord- en Midden-Limburg bevonden zich groepen van maximaal 1.500 **Kolganzen**, maximaal 1.400 **Rietganzen** en maximaal 800 **Grauwe Ganzen**. In de omgeving van Stevensweert werden maximaal 23 **Brandganzen** geteld. Halverwege januari verbleven er nog ruim 30 **Bergeenden** bij Swalmen (BOJ, MEE). Bij het grindgat van Eijsden werden bijna ouderwetse aantallen **Tafeleenden** geteld; tot maximaal 2.000 ex. op de 13e (COJ). Hier zaten ook maximaal 13 **Toppereenden** (JAE) en maximaal 9 **Eidereenden** (SCA). Een **Witoogend** (ontsnapt?) verbleef van 13 tot en met 24 januari te Nieuwstadt (HMR, ROJ). Vijf **Eiders** zaten op de 11e bij Eijsden (TES). Op 21 januari verbleef er zowel een **Zwarte Zeeëend** op de Koningsteen als op de Houbenhof (SCA, REN). Drie **Grote Zeeëenden** werden gezien te Eijsden op 28 januari (REU). Er werden zeer veel **Grote Zaagbekken** gezien deze maand met als hoogste aantal 250 ex. op 7 januari te Oost-Maarland (COJ).

De **Zeearend** van Midden-Limburg werd de gehele maand waargenomen. Er werden maar liefst 33 waarnemingen gedaan van de **Blauwe Kiekendief**. Het **Smelleken** was met 5 ex. vertegenwoordigd. Er werd minimaal één **Slechtvalk** gezien nabij het plassegebied van Midden-Limburg. Bij Ooijen werd op de 27e een **Ruigpootbuizerd** gemeld (JAE).

Een winterse **Bonte Strandloper** werd op 5 januari gezien in de Eysder Beemden (COJ). Het **Bokje** was met twee waarnemingen vertegenwoordigd, een te Eijgelshoven op 29 januari (SCA), en een te Ooijen op nieuwjaarsdag (JAE). Ondanks de kou werden er in totaal 33 **Witgatjes** gezien. Minimaal drie **Oever-**

lopers probeerden de winter hier door te brengen. Van de **Geelpootmeeuw** werden 16 exemplaren deze maand vastgesteld. **Kleine Burgemeesters** werden op de 12e bij de Dorperheide gezien (JAE), op de 14e bij Stevensweert (REN) en op de 15e bij Brunssum (SCA) gesignaleerd; of het hier om drie verschillende of om een zwervend exemplaar ging is helaas (nog) onduidelijk.

Ondanks de felle kou werden er nog 33 **IJsvogels** vastgesteld gedurende deze maand. Op 28 januari werd er wederom een **Middelste Bonte Specht** ontdekt in het Vijlenerbos (JAE). Deze vogel trok de daaropvolgende dagen veel bekijks en bleef tot ver in maart vogelend Nederland bezig houden. De **Kuifleeuwerik** was met vier exemplaren deze maand vertegenwoordigd op de gebruikelijke plekken. De **Grote Pieper** van de Eijsder Beemden werd op 20 januari voor het laatst waargenomen. Een **Oeverpieper** werd op 13 januari gezien nabij Susteren (ROJ), dit is een zeldzame verschijning in onze provincie. Deze winter stond in het teken van de **Pestvogel** in Nederland, en zij wisten ook Limburg te bereiken. Een overzicht is te vinden elders in dit nummer. Ongebruikelijk was de waarneming van een **Zwarte Roodstaart** te Itteren op 13 januari (DOL). Er werden vijf overwinterende **Roodborstapuiten** en 16 overwinterende **Tijftjaffen** gemeld. Een overwinterende **Zwartkop** werd vanaf eind januari tot in maart in een tuin te Sittard gezien (STN). Een **Witkopstaartmees** werd op 3 januari waargenomen te Sittard (STN). Op 30 januari werd een **Taigaboomkruiper** gezien in het Vijlenerbos (SCA). Een **Russische Kauw** was een leuke waarneming te Maria Hoop op 12 januari (BRI). Vanaf 2 tot en met 14 januari bevonden er zich drie **Fraters** te Buggenum (MEE, JAE). Een groot aantal **Grote Barmsijzen** bezocht voornamelijk Noord- en Midden-Limburg met als grootste groep 250 ex. te Venray op 11 januari (ZWE). Het kon daarom haast niet uitblijven dat er op de 19e een **Witstuitbarmsijs** werd ontdekt in een tuin van een vogelaar in Ooijen (JAE). Indien aanvaard door het CDNA zal dit de eerste gedocumenteerde waarneming voor de provincie worden.

Februari

Van de **Kuifduiker** bereikte ons één waarneming en wel op 17 februari op de Sneppen te Roermond (BEC). Een **Geoorde Fuut** werd op 11 februari waargenomen nabij Panheel (REN). De **Roerdomp** was in deze koude maand nog met minimaal vijf

exemplaren aanwezig. Op 10 februari werd er een **Grote Zilverreiger** waargenomen te Schinveld (QUA). Het aantal **Kleine Zwanen** liep op tot 172 ex. op 9 februari te Kessel (SCW) en ca. 200 ex. op de 29e bij het Hammsche Bruch in Noord-Limburg (MUS). Zeer opvallend waren de vele duizenden ganzen (vooral **Kol- en Rietganzen**) in vooral Noord- en Midden-Limburg. Dit was te wijten aan de kou die Noord-Nederland in een ijswoestijn deed veranderen. Deze aantallen resulteerden ook in een aantal zeldzame ganzensoorten zoals maximaal drie **Kleine Rietganzen** te Ooijen (JAE), in totaal twee **Roodhalsganzen** waarvan een ex. te Ooijen op 12 en 13 februari (JAE) en een te Aijen op 22 februari. Ook werden er twee **Canadese Ganzen** waargenomen van de kleinere ondersoort 'hutchinsii' te Aijen op 22 februari (JAE). Deze ondersoort is bewezen wild voor te komen in West-Europa door middel van twee in Noord-Amerika geringde ex. in Schotland. Tevens werd er een **Groenlandse Kolgans** waargenomen te Oijen op 21 februari (JAE), dit is een zeer zeldzame ondersoort van de Kolgans welke normaal in Schotland overwintert. Op 24 februari verbleven er een **Witbuikrotgans** en een gewone **Rotgans** te Aijen (BEL); van de Witbuikrotgans was er deze winter een influx waar te nemen in Nederland. Opmerkelijk zijn de 101 **Krakeenden** bij Eijden op de 11e (TES). De grootste groep **Topperreenden** was die van 18 ex. te Eijdsen op de 17e (SCA). Tevens verbleven hier drie **Eidereenden** deze maand. Het aantal **Grote Zaagbekken** steeg hier tot maar liefst 554 ex. op de 11de (TES), terwijl op zeer veel andere lokaties tientallen vogels geteld konden worden. Het **Nonnetje** werd 44 keer gemeld maar de aantallen waren meestal op de vingers van een hand te tellen, uitgezonderd de 54 ex. op de 7e bij het Oolderhuisje (HUI). Minimaal drie **Middelste Zaagbekken** completeren de zaagbekkenfamilie (bij de Hamert en Belfeld). Dat er toch al wat voorjaarstrek in de lucht zat laat het aantal **Rode Wouwen** zien deze maand, namelijk 8 ex. De **Zeearend** verbleef tot 24 februari in zijn gebied. Van de **Blauwe Kiekendief** bereikten ons 38 waarnemingen. Op 13 februari werd er een **Smelleken** waargenomen te Roermond (LEU). Er werden twee **Slechtvalken** waargenomen; een nabij de Clauscentrale op de 11de (KUR), en een nabij grindgat Meers op de 5de (DOL). De eerste 15 **Kraanvogels** waren op 25 februari ter plaatse nabij de Mariapeel. De eerste **Grutto** werd op 22 februari gezien te Aijen (JAE). Een **Oeverloper** overleefde de winter nabij de Hogeweerd te Maastricht (KLO). Er werden 7 **Geel-**

pootmeeuwen vastgesteld deze maand. Op 11 februari was er een **Kleine Burgemeester** aanwezig te Osen (KUR).

Het aantal **IJsvogel**-waarnemingen nam spectaculair af tot vier. De **Middelste Bonte Specht** van het Vijlenerbos bleef de gehele maand veel bekijks trekken. De **Pestvogel** was deze maand met maar liefst 61 ex. vertegenwoordigd (div. waarn.), met als grootste groep 38 ex te Maastricht op de 27ste (J. Smeets). Op 23 februari werd er een **Roodborsttapuit** waargenomen in de Deurnese Peel (RIC). Een **Tjiftjaf** probeerde te overleven op de Kleine Weerd (COJ) op 9 februari. Er werden 4 **Klapeksters** waargenomen op de gebruikelijke plaatsen, en van de **Russische Kauw** bereikten ons 4 waarnemingen. Venray was goed voor tientallen **Barmsijzen**; maximaal 60 ex. op de 21e (ALA). Op 6 februari werden 8 **Grauwe Gorzen** waargenomen op de Kraijelheide (HUI).

Maart

Deze maand werden vijf waarnemingen van **Roodhalsfuten** doorgegeven. Er werden vier **Ooievaars** in de tweede helft van de maand maart waargenomen. De meeste **Kleine Zwanen** waren blijkbaar alweer vertrokken uit Limburg getuige de schamele zeven vogels die in maart werden doorgegeven. Des te opmerkelijker is een groep van maar liefst 14 overtrekkende **Wilde Zwanen** bij Venray op de 22e (ALA). Een **Kleine Rietgans** was de eerste twee weken van maart aanwezig rond Stevensweert. In maart werden nog maar kleine aantallen **Rietganzen** doorgegeven (maximaal 140 ex.), hoewel er tot halverwege de maand wel nog vele honderden (maximaal 1.250 ex.) **Kolganzen** verbleven. Het aantal **Brandganzen** rond Stevensweert bedroeg op 9 maart 32 exemplaren (VER). Verder deze maand een **Rotgans** op de 6e te Stevensweert (BEL) en op de 19e en 20e nabij de Bouxweerd (MEE, VER).

De eerste **Zomertaling** van dit seizoen werd op 20 maart gezien op de Bouxweerd (VER). Hier zaten op dat moment ook 55 **Pijlstaarten** (MEE). Een **IJseend** verbleef op 12 maart nabij Ohé en Laak (VER) en een **Rosse Stekelstaart** zat op de 31e op de Hochter Bampd tegenover Itteren (SCA). De eerste en enige **Zwarte Wouw** van deze maand werd waargenomen op 24 maart te Wessem (VER). Er werden verder 16 **Rode Wouwen** gezien. De eerste **Bruine Kiekendief** van dit voorjaar werd op 20 maart bij Obbicht waargenomen (KUR). Ook werden er maar liefst 47 **Blauwe Kiekendieven** doorgegeven. De

eerste **Visarend** werd op de 31e gezien nabij Itteren (SCA). Op de 16e werd een **Smelleken** opgemerkt nabij Nederweert (LOV). De gehele maand verbleef een paartje **Slechtvalken** op de Clauscentrale nabij Maasbracht. Er werden traditioneel weer **Kraanvogels** waargenomen verspreid over de gehele maand (totaal 2.577 ex.). Vooral 8, 9, 10 en 16 maart was goed. De eerste **Kleine Plevieren** van dit voorjaar doken op 16 maart op (div. waarn.). Er werden deze maand drie **Bokjes** waargenomen. De eerste **Regenwulpen** van dit seizoen werden op 9 maart waargenomen (VOH) en de eerste **Groenpootruiter** op 20 maart (VER). Verder was er goed doortrek van **Kemphanen**, met in totaal 25 waarnemingen en maximaal 16 exemplaren op de 24e nabij het Weeterbos (VOH). Een **Zwartkopmeeuw** zat op de 4e bij de Dorperheide (JAE), op de 21e bij Heerlen (PRV) en op de 24e bij Kerkrade (SCA).

Spectaculair was de ontdekking van een **Oehoe** in de groeve 't Rooth op 3 maart (JAE). Deze vogel bleef de gehele maand aanwezig en trok veel bekijks vanuit het hele land. Er werden nog acht keer **IJsvogels** gemeld. De **Middelste Bonte Specht** van het Vijlenerbos werd de gehele maand waargenomen. Op 10 maart was er opvallend goede trek van Veldleeuwrikken (100-den). De eerste **Oeverzwaluw** van deze maand werd gemeld op 24 maart bij het Belgische Boorseme (NIJ); de eerste Nederlandse waarneming zou pas in april volgen. De eerste **Boerenzwaluwen** vlogen op 23 maart over. Een **Rouwkwikstaart** zat op de 27e bij Kerkrade te pronken (SCA). De eerste **Gele Kwikstaart** werd op 26 maart te Eijsden gemeld (PRV) en de eerste **Boompieper** op de 27e (MAP). Er werden deze maand nog 49 **Pestvogels** gezien, waaronder een groep van 30 ex. te Maastricht. De eerste doorgegeven **Blauwborst** kwam van de Kerkeweerd (B.) op de 20e (KUR) en de eerste **Zwarte Roodstaarten** van dit voorjaar zat op de 17e bij Geleen (VEL). De eerste **Tapuiten** van dit voorjaar werden op 25 maart gemeld (LAH) en de eerste **Fitissen** zongen op de 21e bij Baarlo (HUI) en Valkenburg (WIA). Vanwege het tegenwerkende weer kwam het eind maart (en begin april) tot een spectaculaire opstuwung van doortrekkende **Tjiftjaffen**. Zo werden bij Echt op 30 maart 25 vogels vlak bijelkaar geteld (ROJ) en bij Kerkrade op de 28 maart liefst 100 exemplaren (SCA)! Een **Witkopstaartmees** werd gezien te Simpelveld op 22 maart (PRV). Spectaculair was de waarneming van een **Raaf** in de Schinveldse bossen op 28 maart (PRV). Een **IJsgors** op de 8e nabij Roosteren maakte de dag van een

ijverige vogelaar meer dan goed (SCA).

Waarnemers

ALA: H. Alards, ASS: E. van Asseldonk, BEC: H. Beckers, BEL: M. Berlijn, BOO: J. Boonstra, BRI: F. van den Brink, BOJ: J. Boeren, BSK: J. Beurskens, COJ: J. van der Coelen, COM: G. Compriet, DOL: M. Dolmans, EVE: P. Evers, GUJ: J. Gubbels, HEI: J. Heykers, HMR: P. Hamacher, HUI: J. Huijs, HOT: T. Hoeben, JAE: J. Jansen, KOI: J. Kooistra, KUR: G. Kurstjens, KLO: H. Kloosterboer, LAH: H. Laugs, LEM: K. Lemmens, LEP: P. Lemmens, LEU: J. Leunissen, LIP: P. van Lieshout, LOV: T. Loven (ook trektelpost De Zoom, diverse tellers), MAP: H. Maeghs, MEE: D. B. I. & F. Meeuwissen, MUS: A. Musters, NOO: B. van Noorden, NIJ: P. Nijskens, OVA: A. Ovaa, PET: H. Peters, PHI: J. Phijl, PRV: Avifauna-karteerders Provincie Limburg, QUA: J. Quaedackers, REN: N. Reneerkens, REU: H. Reumers, RIC: J. van Rijswijk, ROJ: J. Roemen, SCA: N. Schaafstra, SCL: R. Schols, SCP: F. Schepers, SCW: W. Scheres, SEC: C. van Seggelen (ook trektelpost Grote Peel, diverse tellers), STK: R. Steverink, STN: B. Streutjens, SOM: P. van Someren, SWI: H. Swinkels, TES: D. Testaert, VEE: W. de Veen, VEL: L. Verheggen, VER: W. Vergoossen, VOH: H. Vossen, VRE: J. Vrehen, WIA: L. Willems, WIE: K. Wiecherink, WOW: J. van de Wouw, ZWE: E. van de Zwet.

Ran Schols, Jo van der Coelen en Max Berlijn, Vogelarchief Limburg, pla. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Postbus 882, 6200 AW Maas-tricht.

Kraanvogels met kleurringen

Tussen half augustus en half september 1996 zullen op een verzamelplaats voor Kraanvogels in Noordwest-Rusland tijdens een Nederlands-Russische expeditie Kraanvogels naast een aluminiumring voorzien worden van kleurringen. De te gebruiken kleur is groen-wit zonder inscriptie.

Het wordt bijzonder op prijs gesteld wanneer waarnemingen van gekleurde Kraanvogels worden doorgegeven aan onderstaand adres. Elke inzender ontvangt bericht terug met nadere gegevens.

Henk Wessels, Bredevoortsestraatweg 115, 7121 BG Aalten, Tel. 0543-474437, Fax. 0543-471266. E-mail: biogrut@tref.nl.

Recent verschenen

Broedvogels van het Nationaal Park de Groote Peel in 1994

Auteur: Carlo van Seggelen. Het rapport is bij de auteur (tel. 0493-491069) te bestellen door overmaking van f 20,- (f 15,- plus f 5,- porto) op bankrekeningnr. 148070027 of gironummer 6394563 t.n.v. C. van Seggelen te Someren, o.v.v. 'Rapport 1994'.

Naast het feit dat het Nationaal Park de Groote Peel een van de belangrijkste vogelgebieden van Nederland is, is het ook een van de beter onderzochte gebieden. De resultaten van deze onderzoeken, veelal verzameld door leden van Vogelwerkgroep de Peel, blijven gelukkig niet achter in opschrijfboekjes of computerbestanden maar worden verwerkt tot voor iedereen toegankelijke rapporten. Dit is ook het geval met het rapport Broedvogels van het Nationaal Park de Groote Peel in 1994. Carlo van Seggelen staat ook nu weer garant voor een prima verzorgd rapport. Naast enkele algemene hoofdstukken over ligging, methode, telintensiteit en weersomstandigheden, een uitgebreid hoofdstuk over de resultaten in 1994 kan men hierin een hoofdstuk over broedvogels en beheer vinden, waarin conclusies en aanbevelingen zijn opgenomen. Iedereen die wel eens in de Groote Peel komt of gewoon belangstelling heeft voor vogels zou dit rapport moeten aanschaffen.

Het Nationaal Park de Groote Peel wordt in dit rapport gesplitst in twee gedeeltes; de Astense Peel (eigendom gemeente Asten) en de Groote Peel (eigendom SBB). De Astense Peel wordt sinds 1985 jaarlijks onderzocht, de Groote Peel-SBB jaarlijks sinds 1991. Ook de intensiteit van het onderzoek is in de twee gebieden verschillend. In de Astense Peel werden alle zeldzame, schaarse en kolonievogels plus een aantal aanvullende soorten geïnventariseerd. In de Groote Peel betrof het alle zeldzame en kolonievogels plus een aantal schaarse en aanvullende soorten. Ook het verschil in aantal uren veldwerk geeft een goede indicatie voor de volledigheid van het onderzoek. In de Astense Peel met een oppervlakte 410 ha werd door 10 karteerders 190-200 uur aan veldwerk besteed. In de Groote Peel met een oppervlakte van 950 ha was dit 92 uur door één karteerder. In het rapport worden 54 soorten broedvogels besproken, van 27 soorten alleen het voorkomen in de Astense Peel. Van de overige wordt hun voorkomen

in het gehele gebied behandeld. De meest tot de verbeelding sprekende aantallen en soorten worden natuurlijk gevonden in de groep van heide- en hoogveensoorten. Publiekstrekkers in de Groote Peel zijn de Geoorde Fuut met 35 territoria in de gehele Peel en de Blauwborst met 74 territoria, alleen al in de Astense Peel. Andere voor Limburg leuke soorten zijn, Sprinkhaanzanger met negen territoria, Zomertaling met vier en Slobeend met 27, alle in de Astense Peel. Ook de aanwezigheid van Fuut en Roerdomp is opvallend voor een hoogveenreservaat. Beide zijn namelijk viseters die normaal in het zure water niks te zoeken hebben. In de Groote Peel komt echter het hondsvijsje massaal voor en vormt dan ook het stapelvoedsel van beide soorten. Opvallende afwezige in de Groote Peel is de Grauwe Gans. Kan men momenteel in bijna ieder heidevennetje, of moerasbos langs de Maas broedende Grauwe Ganzen aantreffen, de Groote Peel moet het doen met een enkel pleisterend of overtrekkend exemplaar (overigens werd in 1996 het eerste broedgeval vastgesteld; pers. meded. B. van Noorden).

Het hoofdstuk waar terreinbeheerders natuurlijk het eerste naar moeten kijken is "Broedvogels en Beheer". Hierin wordt uitgewijd over de verschillende vormen van beheer in de Groote Peel. Het stukje over begrazing laat zien dat sommige soorten hiervan flink hebben geprofiteerd. In de nabeschuiving blijkt echter dat vooral de intensieve begrazing de vogels terugdringt naar terreingedeelten die moeilijker worden bereikt door schapen. In deze extensief begraasde gedeeltes vindt men dan ook de hoogste dichtheden van Graspieper. De Sprinkhaanzanger is daarentegen vrijwel geheel verdwenen uit de begraasde gebieden. Waarschijnlijk zullen vele soorten profiteren van een vermindering van het aantal schapen waardoor de begrazingsdruk binnen de perken blijft. Een ander punt voor discussie is de jaarlijkse kokmeeuwenbestrijding. De voornaamste redenen voor het terugbrengen van het aantal broedparen zijn gelegen in de voedselverrijking door de kokmeeuwenmest, verstoring van andere moerasvogels en landbouwschade. Verschillende onderzoeken hebben echter aangetoond dat er geen verband bestaat tussen het aantal Kokmeeuwen en het verstoren of leeghalen van hun nesten. Ook kon er geen negatieve relatie gevonden worden tussen het aantal Kokmeeuwen en de verstoring van andere water- en moerasvogels.

Waarschijnlijk heeft het rapen van eieren een grotere verstoring tot gevolg dan de kokmeeuwenkolonie zelf. Het is dan ook de bedoeling dat er in de Peel de komende jaren een evaluatie zal plaatsvinden van de kokmeeuwenbestrijding. Een beheersmethode die wel voldoet is het kappen van bos, dit om te voorkomen dat de van oudsher open Peel dichtgroeit. Hier van profiteren vooral de soorten die gebonden zijn aan zeer open of structuurrijke vegetaties zoals Blauwborst, Graspieper, Boomleeuwerik, Roodborsttapuit en Rietgors. In het hoofdstuk Conclusies en Aanbevelingen wordt ingegaan op het belang van de Grootte Peel voor een aantal soorten broedvogels. Vooral de groep hoogveen-/heide-soorten doet het in de Grootte Peel opvallend goed. Wel missen we enkele soorten die vroeger wel nog regelmatig in de Peel konden worden aangetroffen. Het voorkomen van 13 Rode Lijst soorten geeft het belang van de Grootte Peel voor die groep weer.

Dit rapport is nog maar een voorproefje van wat Carlo van Seggelen nog van plan is. De volgende stap is namelijk een overzicht van de vogels van de Grootte Peel van deze eeuw. "Broedvogels van het Nationaal Park de Grootte Peel in 1994" geeft al aan dat we vol verlangen uit kunnen zien naar de dag waarop het standaardwerk over de "Broedvogels van de Grootte Peel" van de drukpersen rolt.

Jan Boeren

LIKONA jaarboeken 1994 en 1995

Auteur: Jan Stevens (eindredactie). Uitgave: Provincie Limburg (B). Beide zijn te bestellen bij het Publicatiebureau van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg te Melick, door overmaking van f25,- (incl. verzendkosten) op gironummer 429851.

In het fraai uitgegeven vierde jaarboek van LIKONA, het Limburgs Koepel voor Natuurstudie, wordt in drie bijdragen aandacht besteed aan ornithologie in de Belgische provincie Limburg. Er komen tal van andere interessante onderwerpen op het gebied van onder meer botanie en entomologie aan bod die hier niet worden besproken.

In het eerste artikel worden de ringresultaten van de Kleine Karekiet en Bosrietzanger besproken door Paul Van Sanden, Peter Gabriëls en Hubert Lehaen. Deze gegevens werden sinds 1968 verzameld door de ringgroepen van Noord-Limburg en Bokrijk. De

Bosrietzanger blijkt eerder weg te trekken dan de Kleine Karekiet. Oude vogels trekken ook vroeger weg dan eerstejaarsvogels. Voor de Kleine Karekiet worden daarnaast nog een aantal andere aspecten geanalyseerd: de lokaties van terugmelding (van Rusland tot in Marokko), de afgelegde afstand van deze nachttrekker (gemiddeld ca. 80 km) en de ouderdom (tot 10 jaar !).

Rogier De Fraine bespreekt de broedgevallen van roofvogels in het Tessenderlo in de Zuiderkempen in 1994. Hij gaat kort in op het broedsucces van Havik, Sperwer en Buizerd in deze bosrijke gemeente.

Het derde artikel van Benoit Luyckx, Norbert Debrun en Julien Van Goethem beschrijft uitvoerig het eerste broedgeval van de Engelse Gele Kwikstaart in Limburg. Dit legsel vond in 1994 plaats te Peer in grasland en kon dankzij de welwillende medewerking van de agrariër tot een goed einde worden gebracht. Tenslotte worden in een literatuuroverzicht 25 vogelartikelen uit tijdschriften als Oriolus, Wielewaal en Limburgse Vogels beknopt becommentarieerd.

In het vijfde jaarboek staan twee ornithologische artikelen te weten: Aalscholverwaarnemingen in het Schulensbroek (van Koen Leysen) en Evolutie van het broedbestand van de Grauwe Klauwier in Noord-Limburg en het voorkomen op de St-Maartensheide te Bree (van Patrick Hermans).

De eerste bijdrage bespreekt trektellingen van Aalscholvers in voor- en najaar (waarbij de aantallen flink toenemen vanaf 1988), het begin van een slaappleaats in januari 1991 na een periode van toevallige bezoeken en als bekroning een broedpoging in 1995 in het Schulensbroek. Het voorkomen van de Aalscholver in dit vogelrijke gebied wordt tenslotte in de Limburgse context geplaatst. Daarbij wordt gesteld dat het gebied 's winters fungeert als satelietslaappleaats van het Maasdal.

Minder goed nieuws wordt gemeld over de Grauwe Klauwier. Na een dramatische achteruitgang, huist sinds de jaren 90 de enigste Vlaamse populatie van deze soort in een uitgestrekt oud cultuurlandschap nabij Bree. Door aankoop, ondersteuningsovereenkomsten en actief landschapsbeheer is de laatste jaren sprake van een lichte toename. Hopelijk is de Grauwe Klauwier in staat om van hieruit weer een aantal gebieden te herkoloniseren.

Al met al zijn deze jaarboeken zeer de moeite waard voor breed geïnteresseerde, grensoverschrijdende natuurliefhebbers.

Gijs Kurstjens

Coördinatie projecten en soortonderzoeken in Limburg

Projecten

Broedvogel Onderzoek Sovon

SOVON, Afdeling Monitoring A.J. van Dijk,
Rijksstraatweg 178, 6573 DG Beek-Ubbergen.
Tel. 024-6848111

Districtscoördinatoren Limburg

District Noord-Limburg:

Vacant

District Zuid-Limburg:

G. Kurstjens, Le Bron de Vexelastraat 27,
6042 AN Roermond, Tel. 0475-337579
of: Antwoordnummer 2505,
6573 ZH Beek-Ubbergen

Punt Transect Tellingen (PTT)

SOVON, t.a.v. W. Hagemeijer (adres: zie boven)

Watervogeltellingen

Coördinator Limburg:

T. Cuypers, Wilhelminalaan 26,
6107 AK Stevensweert. Tel. 0475-551579

Bekentellingen Zuid-Limburg

Leen Bakker, Van Heinsberglaan 15,
6301 VH Valkenburg. Tel. 043-6016882

Dwaalgasten en zeldzaamheden (DBA/CDNA)

Inlichtingen, contactpersoon:

M. Berlijn, Wilhelminastraat 9,
6285 AS Epen, Vaals. Tel. 043-4552511

Werkgroep Vogelarchief

Waarnemingen insturen naar:

Natuurhistorisch Genootschap,

Werkgroep Vogelarchief,

Postbus 882, 6200 AW Maastricht

Informatie: R. Schols, Houtstraat 37,
6127 EB Grevenbicht. Tel. 046-4859590

Soortonderzoeken

Kerkuil

Provinciale coördinator: H. Gillissen,
Schuttendaal 23, 6228 KC Maastricht.
Tel. 043-3619597

Coördinator Noord-Limburg: M. Schols, Klaver-
pas 13c, 6652 EM Druten. Tel. 0487-515126

Coördinator Midden-Limburg: L. Verbeek,
Schepelstraat 13, 6077 GK St. Odiliënberg.
Tel. 0475-534391

Coördinator Zuid-Limburg: P. Steijnen,
Houterend 17, 6171 CP Stein. Tel. 046-4332155

Europese Kanarie

K. Lemmens, Wilhelminalaan 71,
6301 GH Valkenburg, Tel. 043-6012953

Oeverzwaluw

Coördinator Limburg:

J. Willems, Bellenkampweg 57, 6438 KE Oirsbeek.
Tel. 046-4422607

Huiszwaluw

Coördinatoren Limburg: W. Hamers & S. Holka,
Postbus 5038, 6401 GA Heerlen. Tel. 045-5216615

Roek

Kolonietellingen: J. Ummels, Essendijk 15,
6243 BH Geulle. Tel. 043-3645606

Aalscholver

Slaapplaatstellingen: Frans Schepers, Cornwall-
plein 18, 6137 JW Sittard. Tel. 046-4528863

Kleine Zwaan

Slaapplaatstellingen: Ernest van Asseldonk,
Aldrinstraat 16, 6071 BG Swalmen. Tel. 0475-504909

Consulent Vogelbescherming

regio Zuid en Oost-Nederland

Toon Voets, Postbus 591, 5000 AN Tilburg.
Tel. 013-5356225

LIMBURGSE VOGELS

Jaargang 7, nummer 2, september 1996

Artikelen

- 37 Broedvogelonderzoek in Nederweert in 1994-1995 (*Raymond Pahlplatz*)
- 43 Acht jaar monitoringonderzoek aan Bokjes in de Deurnese Peel (*Boena van Noorden & Jan Timmermans*)
- 47 Provinciale broedvogelkartering van de Oostelijke Mijnstreek in 1996: een overzicht (*Frank Ellenbroek & Boena van Noorden*)
- 56 Broedende urbane Barmsijzen in Zuid-Limburg (*Fred Hustings*)

Bijzondere waarnemingen

- 58 Pestvogelinvasie 1996, ook in Limburg merkbaar (*Arjan Ovaa*)
- 60 Bijeneter bij Schinveld (*Jan-Erik Kikkert*)
- 61 Krekeltzanger te Eygelshoven (*Nico Schaafstra*)

Vogelwaarnemingen

- 62 Aflevering 7, juli 1995 tot en met maart 1996 (*Ran Schols, Jo van der Coelen & Max Berlijn*)

Recent verschenen

- 71 Broedvogels van het Nationaal Park de Groote Peel in 1994 (*Jan Boeren*)
- 72 Likona jaarboeken 1994 en 1995 (*Gijs Kurstjens*)